

Statistiske Resumés: I. Folketællingen.

Nationaløkonomisk Tidsskrift Bind: Ny række, 1

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/nto/nto_nrk-PDF/nto_nrk_0001_96941.pdf

pdf genereret den : 24-1-2006

Statistiske Résumés: I. Folketællingen.

1.

Befolkningsstatistiken. Jordens Befolkning. Folketællinger i ældre Tid. Folketællinger i Danmark. Folketællingens naar? hvem? hvad? hvorledes?

Befolkningen er Statistikens vigtigste og egenlige Gjenstand. Befolkningen er Statens Indhold og Maal, det Midtpunkt, hvorom Statslivet drejer sig. Befolkningen betinger Statens Magt og skaber dens Velstand. Alt hvad der sker i Staten, er Befolkningens Værk, og sker for dens Skyld. Befolkningen betinger alle Statens Indretninger. Og ikke blot den absolute Befolkning, ogsaa den relative kommer det her an paa. At kjende Befolkningen, den absolute og den relative, den faktiske og den retlige; at kjende Befolkningens fysiske Ejendommeligheder, dens Fordeling mellem de to Kjøen og mellem de forskjellige Aldersklasser, dens Fordeling mellem Familier og efter ægteskabelige Forhold, dens Nationalitets- og Religions- og Erhvervsforhold, dens øjeblikkelige Tilstande — er nødvendigt for Forstaaelsen af det Samfund, vi leve i. Men ikke blot dens Tilstand i et givet Øjeblik, ogsaa dens Bevægelser, dens Vorden og Bortgang, maa kjendes, og kjendes om muligt med exakt Nøjagtighed. Det er Befolkningsstatistikens Opgave at skaffe os denne Kundskab.

I ingen Gren af Statistiken er der i den Grad opsamlet Materiale som i Befolkningsstatistiken. Og intet statistisk Materiale er i den Grad blevet bearbejdet som det befolkningsstatistiske. Befolkningsstatistikens praktiske Nytte, dens Betydning for en rettelig Vurdering af Samfundet og de Midler, dette raader over, har staaet

klar, endog for Regeringer, som ellers stillede sig kjølige og ikke-forstaaende ligeoverfor Statistiken. Og Følgen er bleven, at Befolkningsstatistiken i vor Tid i de mere civiliserede Lande er bleven arbejdet op i højere Grad end nogen anden Gren af Statistiken.

«Folketællinger» er det Middel, hvorigjennem Oplysningerne om Befolkningens Tilstand for Størstedelen skaffes tilveje. Gjennem de paagjældende Myndigheders fortløbende Optegnelser (for Exempel i Kirkebøgerne) faas Kundskab om de for «Befolkningens Bevægelser» mest afgjørende Momenter, navnlig Vielser, Fødsler og Dødsfald. Her holde vi os foreløbig til Befolkningens Tilstand, til Folketællingerne.

Folketællinger ere Hovedmidlet. Et smukt Vidnesbyrd om klar Erkjendelse af dette Middels Betydning for Forstaaelsen af Statens Forhold gav Nordamerikanerne, Fremtidens Folk, der strax efter Uafhængighedens Opnaaelse i deres nu hundrede Aar gamle Konstitution forfatningsmæssigt paabød regelmæssig Afholdelse af Folketællinger: den ny Verden gav den gamle et Exempel til Efterfølgelse. Men endnu er det ikke alle Steder, at man har kunnet anvende Midlet. Saa maa man hjælpe sig paa anden Maade.

Hvor ingen Folketælling haves eller kan anstilles, og hvor man dog ønsker i det Mindste at gjøre sig en Forestilling om Befolkningens Størrelse, søger man at slutte sig til den, idet man antager, at den staar i et vist Forhold til en eller anden Kjendsgjerning, hvorom man har Besked. Om Tallet paa Huse i et Land eller en By kan man maaske faa Besked, selv om Anstillelse af Folketælling ikke lader sig gjøre. Og idet man saa antager, at der i et Hus gjennemsnitlig lever saa og saa mange Personer, regner man sig til Befolkningens Størrelse. Paa lignende Maade regner man sig hertil, naar man har Kjendskab til andre Fakta (Forbruget af visse Livsfornødenheder, Tallet paa vaabenføre Mænd, Udbyttet af visse Skatter m. m.), der maa staa i et vist Forhold til Befolkningens Størrelse. Men selvfølgelig ere den Slags Kalkuler overordenlig hasarderede. Imidlertid maa de ofte benyttes baade af Historikeren, der gransker Fortiden, og af Nutidsstatistikeren. Noget ganske Andet er det naturligvis, naar man med næsten matematisk Nøjagtighed beregner Folketallet ved til det Tal, som en tidligere

stedfunden Tælling har udvist, at lægge Tallet paa de siden da fødte og indvandrede Individuer, og paa den anden Side at trække herfra Tallet paa Døde og Udvandrede.

Imidlertid maa, som sagt, hine Overslag endnu ofte benyttes. Og ofte indskrænke de sig endog til, at man i Henhold til sit maaske endog kun saare ufuldstændige Kjendskab til en vis Del af Landet, gisner, at Befolkningen i hele Landet har den eller den Størrelse. Saaledes endnu i Størstedelen af Asien og Afrika m. fl. Steder. Selvfølgelig bliver Resultatet i højeste Grad usikkert. Og ganske forklarligt er det, at Overslagene stærkt differere. I Aaret 1660 anslog Riccioli Jordens Befolkning til 1000 Millioner. Süßmilch anslog ligeledes (i 1742) 1000 Mill., eller 950 à 1000, en for sin Tid ganske rimelig Antagelse. Men i 1797 havde en Forfatter foreslaaet 5000 Millioner Mennesker! Til den modsatte Yderlighed gik Volney, der i 1804 antog 437 Millioner. Det er vel Yderpunkterne; men mellem dem ligger en broget Række af Gisninger (f. Ex. Malte-Bruns fra 1810, 640 Mill.) Nu antager man almindelig omtrent 1400 Millioner; men tidligere var 6-, 7- eller 800 Mill. de Tal, som man oftest gjættede paa. Behms og Wagners Angivelser («Die Bevölkerung der Erde» i Petermanns «Mittheilungen» 1882) nyde nu mest Tiltro, og derefter skulde der findes i Evropa 328, Asien 796, Afrika 206, Amerika 100 og Avstralien 4 Mill. tilsammen 1434 Millioner. Men baade for Afrika og Asien ere Angivelserne meget usikre, — langt fra Halvdelen af Jordens Befolkning er virkelig bleven tællt —; og der er ingen Garanti for, at Virkeligheden ikke afviger fra hint Tal for Exempel med et Par Hundrede Millioner*).

Kun ved Hjælp af en virkelig Tælling kan Befolkningens Størrelse nøjagtig bestemmes. Det er en gammel Sandhed. «Og Herren taledes til Mose i Sinai Ørk i Forsamlingens Paulun, paa den første Dag i den anden Maaned i det andet Aar, efterat de vare udgangne af Ægyptens Land, og sagde; tager Hovedsum paa hele Israels Børns Menighed, efter deres Slægter, efter deres Fædrenehus, ved Navnes Tal, alt Mandkjøn

*) For Kinas Vedkommende angives saaledes et Folketal, der varierer mellem 150 og over 400 Millioner.

Hoved for Hoved af dem, fra tyve Aar gamle og derover, hver som kan uddrage i Strid udi Israel; I skulle tælle dem efter deres Hær, Du og Aaron.» (4. Mose 1. Kap.) Det gamle Testaments Tællinger vidne i det Hele om en for sin Tid betydelig Udvikling. I Ægypten skal der i det 6te Aarh. f. Kr. være blevet anordnet aarlige Tællinger. I Athen og flere andre af de græske Republiker holdtes ligeledes Folketællinger. I Rom anordnedes der i det 6. Aarh. f. Kr. en Folketælling. Paa Republikens Tid gjentoges Tællingerne hvert femte Aar: efter en højtidelig til det hele Folk rettet Opfordring havde enhver selvstændig Romer at møde for Censorens Stol i Villa publica paa Marsmarken og — offentlig og under Ed — at angive sit fulde Navn, sin Faders Navn, sin Alder og Bopæl, fremdeles Navn, Kjøen og Alder for hvert Familiemedlem, samt de Census undergivne Bestanddele af Formuen. Ved Siden af Censor sad Skrivere, som indførte Opgivelserne i Lister, hvilke da senerehen tjente som Grundlag for de statistiske Sammenstillinger, som Statsstyrelsens forskellige Formaal krævede. Ved Kristi Fødsel fandt den noksom bekjendte af Kejser Augustus anordnede Folketælling Sted: «Men det begav sig i de Dage, at en Befaling udgik fra Kejser Augustus, at al Verden [hele Riget] skulde skrives i Mandtal; og Alle gik at lade sig indskrive hver i sin Stad.» (Luc. 2, 1 fg.) Ogsaa af følgende romerske Kejsere anstilledes der Folketællinger. I Middelalderen kom Folketællingsvæsenet derimod i Forfald. Et betydeligt Fremskridt var det, da Folketællingerne, i Stedet for at optages ved enkelte Lejligheder med et specielt Formaal for Øje, blev regelmæssigt tilbagevendende, systematisk ordnede og meget omfattende Tællinger. Saa vidt er man først naaet i en ny Tid, og endnu kun i de færreste Lande. Og selv de mest samvittighedsfulde Tællinger have selvfølgelig deres Mangler, hidrørende dels fra Optællernes Unøjagtigheder, dels fra Uvilje eller Ligegyldighed hos dem, der skulle tælles: «man lever og lever lige godt, om man tælles eller ikke tælles, — hvorfor saa vise Tællingen Interesse?» Eller maaske man i Tællingen endog aner en Fjendtlighed: Skattepaalæg, Soldaterudskrivning. Derfor kan der hos uoplyste Nationer ikke gjøres Regning paa Medvirken fra Befolkningens Side, men tværtimod paa det Modsatte. Der-

for er, antager man almindeligt, de ved Folketællinger udfundne Tal snarere for lave end for høje, idet de Personer, der ikke ere blevne talte, antages at udgjøre et højere Tal (men, i Lande med udviklet Folketællingsvæsen, dog kun et forholdsvis meget lille Tal) end de Dobbelttællinger, der muligvis kunne være begaaede. I ethvert Fald er det en Undtagelse, naar, som i Nordamerika, Forfalskningerne gaa i overdrivende Retning, — begrundede i den patriotiske Forfængelighed at glimre ved det højest mulige Tal.

Den første almindelige Folketælling i Danmark afholdtes d. 15. Avg. 1769. Derefter fulgte almindelige Folketællinger d. 1. Juli 1787, d. 1. Fbr. 1801, d. 18. Fbr. 1834, og dernæst d. 1. Februar i Aarene 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870 og 1880. Den sidste Folketællings Resultater forelagde det statistiske Bureau Offenheden i September 1883, idet det forudskikkede det paagjældende Tabelværk («Statistisk Tabelværk, 4de R. Litr. A. Nr. 3») én udførlig Indledning, indeholdende en omfattende Bearbejdelse af det indsamlede Materiale. Aaret forud havde Bureauet (som Særtryk af «Statist. Meddelelser» 3. R. IV) offentliggjort Tabeller over Folkemængden i Kjøbenhavn og i Landsognene samt i Jurisdiktioner.

Det Folketal, om hvilket man hovedsagelig søgte Oplysning ved Folketællingen af 1880, var Tallet af de paa selve Tællingsdagen, d. 1. Februar nævnte Aar, tilstedeværende Personer, saaledes at i hver enkelt Kommune de midlertidig Nærværende medregnes, medens de midlertidigt Fraværende holdes ude — o: den saakaldte faktiske Befolkning. Hvad der i Modsætning hertil kan benævnes den hjemmehørende Befolkning (som fremkommer, naar man for de enkelte Tillægsdistrikter føjer Tallet paa deres midlertidigt fraværende til Tallet paa deres hjemmehørende Beboere, men derimod sér bort fra de Personer, der kun midlertidigt ere tilstede sammesteds) kan vel ligeledes opgjøres efter Indretningen af de udsendte Optællingslister, idet disse foruden Hovedlisten over de paa Tællingsdagen hjemmehørende faste Beboere, indeholdt to Tillægslister, af hvilke den ene (A) opgav de midlertidigt nærværende, og den anden (B) de midlertidigt fraværende Personer; men paa den faktiske Befolkning maa dog Hovedopmærksomheden rettes, idet

den i Almindelighed lader sig bestemme med større Nøjagtighed og Sikkerhed end den hjemmehørende Befolkning, ogsaa af den Grund, at Tillægslisten over de midlertidigt Fraværende, der, som anført, medregnes i den hjemmehørende Befolkning, jævnlig maa være mangelfuld, for Exempel fordi ikke faa midlertidigt Bortrejste hverken selv have eller høre til nogen Husstand, fra hvilken de kunne blive opgivne ved Folketællingen. I ethvert Land, der blot har den ringeste Forbindelse med Omverdenen, vil der altid være en Difference mellem den faktiske og den hjemmehørende Befolkning; men for Danmarks Vedkommende er, som vi nedenfor skulle se, denne Difference kun lille. Ved at lægge Hovedvægten paa den faktiske Befolkning vindes ogsaa Tal, der bedre end den hjemmehørende Befolknings Tal lader sig sammenstille med Folketallene fra andre Lande; thi stedse mere vinder den Erkjendelse Indgang, at Konstateringen af den faktiske Befolkning, maa være Befolkningsstatistikens Hovedopgave.

Spørgsmaalet »Hvem skal tælles?« er altsaa nu besvaret derhen: den tilstedeværende, den faktiske Befolknings Individuer. Det andet Spørgsmaal: »Hvad skal tælles?« besvares i Danmark saaledes:

Folketællingen skal give Oplysning om Befolkningens Størrelse ikke blot i hele Landet, men ogsaa i dets enkelte Dele; om dens Fordeling efter Kjønn og efter Alder, mellem Familier (Husstand) og efter ægteskabelige Forhold (Gift, Ugift, Enkestand, Fraskilt); om Beboernes Fødesteder, Religion, Næringsvej, og Stilling; endelig om dens abnorme Individuer: Døvstumme, Døve, Blinde, Idioter, Sindssyge. Paa de Tællingslister, der omdeltes i Hovedstaden*), var der endvidere tilføjet nogle Forespørgselsrubriker, der kun gjaldt Hovedstaden og ikke vare vedføjede Listerne for det øvrige Land. Disse Rubriker indeholdt Forespørgsel om: Huslejens Størrelse: Antal af Boligens Værelser med Vinduer, om Vedkommende var første eller anden Gang gift, om hvilket Aar der er indgaaet Ægteskab, om Antallet af levende Børn i Ægteskabet og af døde Børn, endelig, forsaavidt Vedkommende ikke var født i København,

*) Om Folketællingen i København se Rubin: Københavns Befolknings- og Beboelsesforhold, Nationaløkonomisk Tidsskrift XIX.

om hvilket Aar han da har taget fast Bopæl i Staden. Om alle disse Forhold for Danmarks (resp. den danske Hovedstads) Vedkommende er det altsaa Folketællingens Sag at bringe Oplysning.

Om den danske Folketællings »Hvorledes?« anføre vi Følgende:

Paa Landet udførtes Folketællingen i 1880 ved Foranstaltning af Sogneraadene og for de med Hensyn til Fattig- eller Skolevæsen under en Kjøbstad hørende Landdistrikters Vedkommende af disses Bestyrelser (Distriktsraad); i Kjøbstæderne og Handelspladser ved Foranstaltning af Byraad resp. Kommunalbestyrelser. Landkommunerne inddeltes i et større eller mindre Antal af Tællingsdistrikter, og for hvert Distrikt udvalgte af Sogneraadet en dertil skikket paalidelig Mand til at foretage Tællingen og Optegnelsen i Distriktet (Tællingskommissær); større Ejendomsbesiddere, Bestyrere af offentlige Anstalter, saasom Fattiggaarde, Hospitaler o. desl., kunde derhos for de paagjældende Ejendommers Vedkommende foretage Tællingen. I Byerne besørgees Tællingen af Husværterne, hver for sin Ejendoms Vedkommende, (eller af Rodemestrene eller andre Bestillingsmænd). Efter at Optællingslisterne vare udfyldte og (senest d. 3 Fbr.) afgivne til Sogneraadets Formand resp. Byraadet, paahvilede det Sogneraadet resp. Byraadet at gennemgaa og om fornødent berigtige Listerne samt at affatte en summarisk Angivelse af Sognets resp. Kjøbstadens samlede Folketal, særskilt for hvert Kjøb, hvorefter Listerne indsendtes til det statistiske Bureau til endelig Behandling. Listerne bestod, som alt fremhævet, i Byerne af en Hovedliste og to Tillægslister, A og B. Enhver taltes paa det Sted (Hus, Skib osv.), hvor han Natten mellem den 31te Jan. og 1ste Fbr. havde Natteleje, uden Hensyn til, hvor han ellers maatte opholde sig eller bo; men paa Hovedlisten opførtes kun de Personer, som paa dette Sted havde fast Ophold. Personer, der i den paagjældende Nat ikke havde Natteleje i noget beboet Hus, saasom Rejsende osv., opførtes i Optællingslisterne for den Familie eller det Gæstgiversted, hvor de først tog ind den 1. Fbr. Paa Tillægslisten A opførtes de midlertidigt Nærværende (d: de Personer, der ikke havde fast Ophold paa det Sted, hvor de Natten mellem 31te Jan. og 1ste Fbr. havde Natteleje), med Angivelse af deres faste Opholds-

sted; og paa Tillægslisten B de midlertidigt Fraværende (o: de til Familien hørende eller i Stedet iøvrigt boende Personer, der i den nævnte Nat var fraværende fra deres Hjem), med Tilføjelsen af deres midlertidige Opholdssted. Ved at sammenlægge Hovedlistens og Tillægslisten A's Tal udkommer da den faktiske Befolkning; ved at sammenlægge Hovedlistens og Tillægslisten B's Tal derimod den retlige Befolkning.

2

Den absolute Befolkning. Staterne i Evropa og udenfor Evropa.
 Danmark og dets enkelte Dele, Kjøbstæder, Handelspladser,
 Landdistrikter, Amter, Stifter, de større Øer.

Folketællingernes første Opgave er at bestemme det absolute Folketal, Tallet af Indbyggerne i Landet og dets enkelte Dele. Dette Tal er, vel ikke udelukkende, men dog meget væsenligt afgjørende for Landets politiske og økonomiske Uafhængighed eller Afhængighed, for dets militære og finansielle Stilling. Hvilken beskeden Plads Danmark, numerisk set, har blandt den Snes Stater, der i Forening udgjøre Evropa, ses af nedenstaaende Oversigt. De europæiske Stater ere, ordnede efter Folketal, disse:

Rusland (med Finland)	84	Mill. Indb.	c. 100,000	□ Mil
Tyske Rige	45	—	» 9,800	—
Østrig-Ungarn	38	—	» 11,300	—
Frankrig	38	—	» 9,600	—
Storbritannien og Irland	35	—	» 5,700	—
Italien	28	—	» 5,400	—
Spanien	16	—	» 9,200	—
Tyrkiet	6,6	—	» 4,800	—
Belgien	5,5	—	» 530	—
Rumænien	5,4	—	» 2,300	—
Sverig	4,6	—	» 8,100	—
Holland (med Luxemburg)	4,3	—	» 650	—
Portugal	4,2	—	» 1,700	—
Schweiz	2,8	—	» 750	—
Bulgarien	2	—	» 1,200	—
Grækenland	2	—	» 1,200	—
Danmark	2	—	» 719	—
Norge	1,9	—	» 5,800	—
Serbien	1,7	—	» 900	—
Montenegro	0,24	—	» 164	—

Dertil kommer endvidere de fire Miniaturstater, Lichtenstein (9,000 Indb., 3 □ M.), San Marino (8,000 Indb., $1\frac{1}{2}$ □ M.), Monaco (7,000 Indb. $\frac{1}{3}$ □ M.) og Andorra (6,000 Indb., 8 □ M.) Den hele evropæiske Befolkning tæller saaledes c. 328 Millioner Individer, hvoraf der paa Danmark kun falder lidt over $\frac{1}{2}$ pCt. (0,6), medens det danske Areal af det hele evropæiske (c. 180,000 □ Mile) endog kun udgjør under $\frac{1}{2}$ pCt. (0,4).

Og ved dette Misforhold mellem Staternes Folketal er for enkeltes Vedkommende end yderligere at tage i Betragtning den Forøgelse i Magt, som Kolonialbesiddelser- eller ikke-evropæiske Besiddelser yde. Storbritanniens ikke-evropæiske Besiddelser rumme saaledes c. 250 Mill. Indb., dets umiddelbare Besiddelser i Ostindien c. 186 Mill., Protektoratstater i Indien 54, Ceylon $2\frac{1}{2}$, i Avstralien 3, i Afrika $2\frac{1}{2}$, Canada $4\frac{1}{3}$, Vestindien $1\frac{1}{5}$ Mill. etc. etc.), Tyrkiets endel over 30 Mill. Indb., (Ægypten 16 Mill., Besiddelser i Asien 16 Mill.,) Frankrigs 30 Mill., Hollands 28 Mill., Ruslands 15, (Siberien 4, Central-Asien 5, Kaukasus $5\frac{1}{2}$ Mill.), Spaniens 9 Mill., (i Amerika 2 Mill., i Asien $6\frac{1}{2}$, i Afrika $\frac{1}{3}$ Mill.), Portugals $3\frac{1}{3}$ Mill., (i Afrika $2\frac{1}{2}$, i Asien $\frac{3}{4}$ Mill.), Danmarks derimod kun 43,000 Indb., og Italiens (Assab-Bai ved det røde Hav) 1,200 Indb.

Blandt Staterne og Territorierne i Asien (henved 800 Mill. Mennesker paa c. 800,000 □ Mil) nævne vi: Siberien 4 Mill., Russisk Central-Asien 5 Mill., Asiat. Tyrki, 16 Mill., Uafhæng. Arabien 4 Mill., Persien 8, Afghanistan 4 Mill., egenl. Kina 350 Mill., Bilande uden Korea 21 Mill., Korea 9 Mill., Japan 36 Mill., Brit. Indien 250 Mill., Himalaya-Staterne 3 Mill., Ceylon $2\frac{1}{2}$ Mill., Barma 4 Mill., Siam 6 Mill., Annam 21 Mill., Sunda-Øer og Molukkerne 28 Mill., Filippinerne 6 Mill. — I Australien (4,2 Mill. Mennesker paa 160,000 □ M.): paa Fastlandet 2 Mill., Ny Seland $\frac{1}{2}$ Mill., Ny Guinea $\frac{1}{2}$ Mill., Ocean-Øerne henved 1 Mill. — I Afrika (maaske noget over 200 Mill. Mennesker paa 540,000 □ M.): Marokko 6 Mill., Algier 3 Mill., Tunis 2 Mill., Tripolis 1 Mill., Sahara $2\frac{1}{2}$ Mill., Ægypten 6 Mill., ægypt. Bilande 10 Mill., Abessinien 3 Mill. — I Amerika (lidt over 100 Mill. paa 760,000 □ M.): Canada 4 Mill., Forenede Stater 50 Mill., Brasilien 10 Mill., Mexiko 10 Mill., Columbien 3 Mill., Peru $2\frac{1}{2}$

Mill., Argentina $2\frac{1}{2}$ Mill., Bolivia $2\frac{1}{3}$ Mill., Chili $2\frac{1}{4}$ Mill., Venezuela 2 Mill., Guatemala $1\frac{1}{4}$ Mill., de øvrige Stater (nemlig Ecuador, Salvador, Haïti, Uruguay, Honduras, Nicaragua, Dominicanske Republik, Paraguay og Costa-Rica hver fra 0,9 Mill. ned til 0,2 Mill. —

Paa de den 1ste Februar udfyldte Optællingslister — Hoved og Tillægslister — opgaves følgende Folketal for Kongeriget Danmark (d: det egentlige Danmark med Færøerne, men uden Island, Grønland og Dansk-Vestindien):

tilstede paa de forsk. Tællingssteder af sammesteds hjemmehørende Personer	1,956,766
tilstede paa de forsk. Tællingssteder af andetsteds hjemmehørende Personer	23,493
fraværende fra de forsk. Tællingssteder af sammesteds hjemmehørende Personer	18,199

Af dette sidste Tal var:

fraværende i Indlandet	12,820
— i Udlandet	2,849
— uvist hvor	2,530*

Altsaa var den hjemmehørende Befolkning $1,956,766 + 18,199 = 1,974,965$ Mennesker, medens den faktiske Befolkning var $1,956,766 + 23,493 = 1,980,259$ Mennesker. Forskjellen mellem de to Udtryk for Folketallet er saaledes ikke stor — kun 5294 —, og den vilde formentligt vise sig betydeligt mindre, hvis samtlige Fraværende vare optagne paa Listerne, hvilket ikke kan antages at være sket. I Virkeligheden synes der ogsaa at være Rimelighed for, at der — i alt Fald i Vintermaaneden Februar — maa være omtrent ligesaa mange Danske paa Rejse i Udlandet, som der findes Fremmede med midlertidigt Ophold her i Landet.

Kongeriget Danmarks faktiske Befolkning bestod altsaa den 1ste Febr. 1880 af:

1,980,259 Mennesker,	
deraf levede 11,220 — paa Færøerne	

altsaa i det egentl. Danmark 1,969,039 Mennesker

*) Disse 2530 Personer ere de Fraværende fra Kjøbenhavn, hvis Optællingslister ikke ere særligt opgjorte med Hensyn til dette Forhold.

Paa Island taltes (paa 1867 □ M.) 72,445, i Grønland nøjagtigt 10,000, i Dansk-Vestindien (paa 6 □ M.) 33,763 Mennesker.

Af Kongeriget Danmarks Befolkning levede:

i Kjøbstæderne	516,742 Msk.
i Landdistrikterne	1,463,517 —

Tils. 1,980,259 Msk.

Ved Landdistrikternes Befolkning er imidlertid at bemærke, at 36,210 af dem levede i de sex saakaldte Handelspladser.

Kjøbstadbefolkningen var saaledes fordelt mellem Hovedstaden, 26 jydske, 42 Ø-Kjøbstæder og 1 færøisk Kjøbstad:

	Indv.		Indv.
Kjøbenhavn	234,850	Skive	2,521
Aarhus	24,831	Kjerteminde	2,488
Odense	20,804	Grenaa	2,423
Aalborg	14,152	Maribo	2,403
Randers	13,457	Middelfart	2,345
Horsens	12,654	Hobro	2,250
Helsingør	8,978	Ringsted	2,127
Fredericia	8,275	Ringkjøbing	2,035
Viborg	7,653	Nexø	1,999
Svendborg	7,184	Skagen	1,954
Vejle	7,145	Stege	1,931
Kolding	7,141	Bogenso	1,917
Rønne	6,471	Skjælskør	1,873
Slagelse	6,076	Rødby	1,796
Roskilde	5,893	Skanderborg	1,792
Nyborg	5,402	Nykjøbing i S. ...	1,737
Nakskov	5,278	Lemvig	1,710
Næstved	4,792	Ærøskjøbing	1,578
Nykjøbing p. F. ...	4,560	Storeheddinge ...	1,549
Hjørring	4,308	Stubbekjøbing	1,509
Thisted	4,184	Frederikssund	1,506
Korsør	3,954	Sæby	1,506
Ribe	3,933	Nibe	1,493
Varde	3,497	Saxkjøbing	1,485
Faaborg	3,476	Sorø	1,464
Holbæk	3,265	Præstø	1,460
Assens	3,196	Nysted	1,438
Rudkjøbing	3,179	Æbeltoft	1,315
Kallundborg	3,167	Svaneke	1,250
Kjøge	3,122	Allinge	1,103
Hillerød	3,059	Sandvig	322
Frederikshavn	2,891	Hasle	1,080
Nykjøbing i J. ...	2,723	Aakirkeby	832
Vordingborg	2,712	Mariager	746
Holstebro	2,559	Thorshavn	984

} danne én
Kbst.-
Komm.

De sex Handelspladser og deres Folketal ere disse:

Frederiksberg..	26,510 *)	Nørresundby ...	1,757
Silkeborg	2,931	Løgstør	1,388
Marstal	2,745	Frederiksværk..	879

De nysnævnte sex Handelspladser Befolkning er i kommunal Henseende Landdistrikt-Befolkning (hvilken derved kommer til at omfatte 1,463,517 Indv.), da Handelspladserne i kommunal Henseende høre ind under den Amtsrådsreds, hvori de ligge, hvorimod Kjøbstad-kommunerne ikke ere underlagte nogen Amtsrådsreds. Under Folketallet for Københavns Amt, for Aarhus-, Svendborg- og Frederiksborg-Amter indgaar altsaa Befolkningen henholdsvis i Frederiksberg, Silkeborg, Marstal og Frederiksværk; under Aalborg Amt Nørresundby og Løgstør. Landdistrikterne i Amterne havde følgende Folketal:

	Indb.		Indb.
Københavns Amt	112,473	Thisted	57,100
Frederiksborg —	69,804	Aalborg	80,559
Holbæk —	85,171	Viborg	83,195
Sorø —	72,015	Randers	84,130
Præstø —	88,725	Aarhus	101,609
Bornholms —	22,307	Vejle	85,952
Maribo —	78,538	Ringkjøbing	81,102
Odense —	98,127	Ribe	65,827
Svendborg —	96,758	Færø	10,236
Hjørring —	89,889		

Overøvrighedsdistrikternes Areal og Folke-mængde var følgende:

	Areal geogr. □ M.	Indb.
Staden København	0,36	234,850
Københavns Amt	22,02	121,488
Frederiksborg —	24,59	83,347
Holbæk —	29,51	93,340
Sorø —	26,77	87,509
Præstø —	30,33	101,169
Bornholms —	10,64	35,364
Maribo —	30,50	97,007
Odense —	32,13	128,877
Svendborg —	29,82	117,577
Hjørring —	51,16	100,548
Thisted —	30,63	64,007
Aalborg —	52,60	96,204

*) Deraf i Landdistriktet 1247, i Bydistriktet 25,263.

Viborg	—		55,06	93,369
Randers	—		44,21	104,321
Aarhus	—		45,00	140,886
Vejle	—		42,45	108,513
Ringkjøbing	—		82,22	87,406
Ribe	—		55,27	73,257
Færø	—		24,06	11,220

Hele Kongeriget Danmarks Areal bliver saaledes 719,33 Kvadratmil med en Folkemængde af 1,980,259 Personer. Udskilles Færøerne, bliver Arealet for det egentlige Danmark 695,27 Kvadratmil og Folkemængden 1,969,039, og fordeles disse Tal mellem Øernes og Jyllands Amter, bliver Forholdet saaledes:

Øernes Kjøbstæder	4,33	□ M.,	376,610 Indb.
— Landdistrikter	232,14	—	723,918 —

Tils. Øernes Amter 236,67 □ M., 1,100,528 Indb.

Jydske Kjøbstæder	5,09	□ M.,	139,148 Indb.
— Landdistrikter	453,51	—	729,363 —

Tils. Jyllands Amter 458,60 □ M., 868,511 Indb.

Men naar Ø-Kjøbstæderne ere henved tre Gange folketalrigere end de jydske, skyldes dette København. Udskilles København, bliver Ø-Kjøbstædernes Folketal 141,760, eller kun en Ubetydelighed mere end de jydske.

Stifternes Areal og Folkemængde var følgende:

		□ M.	Indb.
Sjællands	Stift	166,02	760,455
Lolland-Falsters	—	30,75	98,240
Fyns	—	61,95	246,454
Aalborg	—	92,56	201,268
Viborg	—	80,83	125,427
Aarhus	—	115,20	301,533
Ribe	—	172,02	246,882

Østifterne (3: Øernes Amter efter Fradrag af Øen Samsø men med Tillæg af Færøerne) ere saaledes 258,72 Kvadratmile store med 1,105,149 Indb. Jyllands Stifter (3: Jyllands Amter med Tillæg af Øen Samsø) derimod 460,61 Kvadratmil med 875,110 Indb.

De vigtigste Øer ere: Sjælland 3: 125 □ Mil med

henved 690,000 Indb., Amager (uden Kristianshavn) $1\frac{1}{3}$ □ M. med c. 16,000, Samsø 2 □ M. med 6,600, Møn 4 □ med 13,500, Bornholm $10\frac{1}{2}$ □ M. med 35,000, Lolland 21 □ M. med 64,000, Falster $8\frac{3}{4}$ □ M. med 30,000, Langeland 5 □ M. med 20,000, Taasinge $1\frac{1}{4}$ □ M. med 4,500, Ærø $1\frac{1}{2}$ □ M. med 12,000, Læsø 2 □ M. med 2,700, Morsø $6\frac{1}{2}$ □ M. med 19,000 og Fanø 1 □ M. med 3,200 Indb.

3.

Befolkningens Tilvæxt. Fødsler, Dødsfald, Ind- og Udvandring
Sammenlignende Statistik. Tilvæksten i Danmark. De enkelte
Landsdele. Kjøbenhavn.

Intet Lands Befolkning er absolut »stationær«, stillestaaende: Overalt opvise Folketællingerne enten større eller mindre Tal end de foregaaende og efterfølgende Tællinger. Denne Befolkningens Tilvæxt eller Aftagen er dens »Bevægelser« i snævrere Forstand. I videre Forstand omfatter Begrebet »Befolkningens Bevægelser« ogsaa de Forhold, hvorefter Stigningen eller Tilbagegangen er afhængig: altsaa Vielser, Fødsler, Dødsfald Ind- og Udvandring.

Befolkningens Tiltagen er i de moderne Stater det Normale; — vi tale om civiliserede Stater og ikke om uddøende Folkestammer som Indianerne i Nordamerika eller om Oldtidens Stater. Tog Befolkningen af, maatte dette skyldes enten et Overtal af Dødsfald udover Fødsler, eller en større Udvandring. Det Land, hvor der maatte dø flere, end der fødes, kan ikke være normalt: hærgende Sygdomme, Pest, Krig eller andre Landeplager maatte hemsøge det, eller ogsaa maatte Fødselstallet være unaturligt lille, Cølibat, Fosterfordrivelse, Brug af mere eller mindre tvivlsomme præventive Midler. Og i det Land, hvor Befolkningen maatte tage af paa Grund af stor Uvandring, kan Tilstanden ej heller være tilfredsstillende: Misfornøjelse med de bestaaende Tilstande, Haab om at opnaa bedre, ere Udvandringens Hovedmotiver. Naturligvis tænkes her paa Lande af et ikke altfor mikroskopisk Omfang, ikke paa de ganske smaa Lande eller paa enkelte Dele af et Land.

Befolkningens Tilvæxt er saaledes det Normale. Dette kan siges i al Almindelighed. Men en bestemt Tilvækstkvota lader sig ikke betegne som »den normale». Fødselstallene variere i Evropa mellem 2,5 (Frankrig) og 5,0 pCt. (Rusland), Dødelighedstallene mellem 1,7 (Norge) og 3,8 pCt. (Ungarn). Det vil sige: saa og saa mange Fødsler resp. Dødsfald kommer der i de paagjældende Lande paa 100 Indbyggere. Nu vil man ganske vist ikke i noget Land finde det højeste Fødselstal jævnsides med det laveste Dødelighedstal, eller det laveste Fødselstal jævnsides med det højeste Dødelighedstal; alligevel ere Differencerne i Befolkningstilvæksten særdeles anseelige, ikke blot paa Grund af Afvigelserne mellem Fødsels- og Dødelighedstal, men ogsaa paa Grund af den forskellige Ind- og Udvandring: Medens England og Wales's Befolkning i det sidste halve Aarhundrede aarligt voxede med omtrent 1,3 pCt., voxede Frankrigs i det samme Tidsrum kun med 0,4 pCt. Hist var Tilvæksten altsaa mere end tre Gange større end her. Alene mellem de tyske Stater var der en saa stor Forskjel, at medens Kongeriget Sachsens Befolkning i Tidsrummet 1816—80 voxede med 1,33 pCt. aarlig, voxede Württembergs i det samme Tidsrum kun med 0,3 pCt. Man kan betegne Tilvæksten som lav i de evropæiske Lande, hvor den aarlige Tilvæxt kun udgjør omkring $\frac{1}{2}$ pCt. (i det sidste halve Aarhundrede: Schweiz, Bayern, Ungarn, Spanien, Württemberg, Frankrig), hvorimod den maa siges at være god, hvor den aarlige Tilvæxtprocent er 1 eller henimod 1 (de tre nordiske Riger, det tyske Rige, Skotland, Østerrig, Holland, Belgien, Italien, Portugal), og meget stærk, hvor den stiger endnu højere op (Sachsen, England med Wales, Rusland). Er der saaledes store Forskjelligheder mellem Landene indbyrdes, vil man ogsaa bemærke særdeles betydelige Tilvækstdifferencer, om man sammenligner forskellige Tidsafsnit indbyrdes, snart en stærk Fremgang og strax derefter en langt svagere. Et Par Exempler: I Irland var der 1821—31 en Tilvæxt paa 1,33 pCt., i det derefter følgende Tiaar kun 0,56, i det næste (1841—51) endog en Afgang paa 2,26 (!), i det næste atter en Afgang paa 1,20, i Femaaret 1871—75 en Afgang paa 1,61, og endelig i Femaaret 1875—80 en lille Tilvæxt paa 0,59 pCt. Det er de økonomiske Calamiteter! Den stærke Udvandring fra Irland! I Frankrig — der i dette For-

hold tilligemed Irland fremviser særligt mærkelige Ting — var i Tiaaret 1821—31 og de derefter følgende tre Tiaar den aarlige Tilvæxtprocent resp. 0,67, 0,50, 0,44 og 0,18. I Aarene 1854 og 1855 var der endog et Overskud af Dødsfald! I 1861—72 var den aarlige Tilvæxt kun 0,13 pCt. og fra 1866 til 1872 var der endog et positivt Befolkningstab (bortset fra Tabet af Elsass-Lothringen) paa 367,000 Mskr. »Der vil komme den Tid«, skriver en Franskmand, Statistikeren Bertillon, »da vi Franskmænd kun ville udgjøre en lille ubetydelig Gruppe Mennesker i Evropa.« I 1871—75 og 1875—80 udgjorde Tilvæksten resp. 0,15 og 0,29 pCt. I Danmark var den aarlige Tilvæxt 1801—10, 0,74, 1810—20 0,94, 1820—30 1,00, 1830—40 kun 0,66, 1840—50 derimod 0,94, 1850—60 endog 1,29, 1860—70 og 1870—80 resp. 1,05 og 0,99 pCt. I Norge 1800—60 0,99, 1860—78 0,86 pCt. I Sverige 1800—60 0,82, 1860—78 1,15 pCt. I det tyske Rige, i dets nuværende Omfang, 1816—20 1,43, derefter stærkt aftagende, i 1850—55 saaledes kun 0,40, i 1865—70 0,58, men saa atter tiltagende i 1870—75 0,92 og i 1875—80 1,14. Nok af Exempler paa Op- og Nedgang, ligeoverfor hvilke der ganske vist ogsaa fra enkelte Lande kunde fremdrages Exempler paa mærkelig Konstans. Tage vi et længere Tidsafsnit — de sidste hundrede Aar — og et stort Landomraade — hele Evropa —, se vi en aarlig Tilvæxt paa henved 0,7 pCt., og det er det Samme som at sige, at Europas Befolkning nu netop er to Gange større end for hundrede Aar siden; men dele vi disse 100 Aar i Perioder vil det vise sig, at Tilvæksten har været fluktuerende, 1801—48 omtrent 1 pCt. efter 1848 omtrent $\frac{1}{2}$ pCt., 1820—80 0,8 pCt. Nu lever der i Evropa 330 Mill. Mskr., i 1820 kun 200 Mill. og ved Aarh.' Begyndelse kun 180 Mill. Men i Amerikas Forenede Stater har Tilvæksten været ganske anderledes stærk end i Evropa: ved Folketællingerne i 1790, 1800, 1810, —20, —30, —40, —50, —60, —70 og —80 taltes i de Forenede Stater resp. 3,9, 5,3, 7,2, 9,7, 12,9, 17,1, 23,2, 31,4, 38,6 og 50,2 Mill. Mskr., og derefter har den aarlige Tilvæxt mellem hver Tælling været resp. 2,98, 3,08, 2,86, 2,85, 2,81, 3,04, 3,02, 2,04 og 2,61 pCt. (gjennemsnitligt i de 90 Aar 2,88 pCt. aarlig). Ganske vist er Arealet samtidigt voxet fra 40,000 til 170,000 Kvadratmile; men en Hovedaarsag til Befolk-

ningstilvæksten ligger dog ikke i denne Arealforøgelse, men i Indvandringen af Millioner af Evropæere, for Størstedelen Folk, i deres kraftigste Alder. Imidlertid har Tilvæksten været meget ulige i de enkelte Stater og Grupper af Stater: i Tiaaret 1870—80 var den aarlige Tilvæxtprocent saaledes i Ny-Englands-Staterne kun 1,30 (altsaa ikke meget mere end i flere evropæiske Stater; i Kongeriget Sachsen var den aarlige Tilvæxt i 1875—80 endog 1,48 pCt.); i Mellemstaterne og de sydøstlige Stater var den derimod 1,84 og 2,00; i de sydlige Stater og de indre Stater 3,24 og 2,90; i Pacifik-Staterne og Territorie-Staterne 4,55 og 7,65, og endnu langt større Differencer, ganske umaadelige Differencer, vilde man bemærke, naar man, i Stedet for at holde sig til Grupper af Stater, saa paa de enkelte og stillede dem med den laveste Tilvæxt op ligeoverfor dem med den største.

Befolkningens Tilvæxt kan altsaa skyldes dels Indvandring (som i Amerika) dels Overskud af Fødsler udover Dødsfald. Sætte vi dette Overskud til 1 pCt. aarlig, saa kan dette Tal være Differencen mellem to højere Tal (f. Ex. 4 pCt. Fødsler og 3 pCt. Dødsfald) eller mellem to lavere (f. Ex. 3 pCt. Fødsler og 2 pCt. Dødsfald). Det sidste Tilfælde er aabenbart at foretrække, da Dødeligheden her er saa meget mindre: et lavt Dødelighedstal er altid et Gode, et højt Fødselstal kan være det, men er ofte det Modsatte. Et ret gunstigt Forhold er det danske (for 1870—79): c. 60,000 Fødsler aarligt gennemsnitligt eller 3,22 Fødsler for 100 Mennesker (i Kjøbenhavn 3,42, i Kjøbstæderne 3,25, i Landdistrikterne 3,10), og c. 40,000 Dødsfald aarligt gennemsnitligt 2: 1,92 Dødsfald pr. 100 Mennesker (i Kjøbenhavn dog 2,40, i Kjøbstæderne 2,01 og i Landdistrikterne kun 1,82). Det absolute Overskud bliver saaledes c. 20,000, det relative 1,30 pCt. (i Kjøbenhavn kun 0,93, i Kjøbstæderne og i Landdistrikterne derimod resp. 1,24 og 1,37). Et meget ugunstigt Forhold er det, naar Ungarn (1865—77) havde 4,18 pCt. Fødsler og 3,80 pCt. Dødsfald, Overskud: 0,38 pCt. Et heller ikke meget gunstigt Forhold er det tyske Riges (1872—79): 4,14 pCt. Fødsler og 2,86 pCt. Dødsfald, Overskud 1,28 pCt. I England var 1866—80 Fødselstallet 3,56, Dødelighedstallet 2,20, Overskudet 1,36; i Rusland resp. 4,95 (!), 3,67 og 1,28; i Sverig 3,04, 1,92 og 1,12; i Norge 3,05, 1,78

og 1,32; i Schweiz 3,08, 2,38 og 0,70; i Frankrig 2,38 (!), 2,40 og 0,18 (!) osv. Det er, som man ser, betydningsfulde Differencer. For hele Evropa regner man, at der aarligt fødes omtr. 12 Mill. Børn, dør omtr. 9 Mill. Personer og ved Udvandring tabes omtr. $\frac{1}{2}$ Mill. Personer altsaa en aarlig Tilvæxt af $2\frac{1}{2}$ Mill. Personer eller mellem 0,7 og 0,8 pCt.

En aarlig Tilvæxtprocent som den nys anførte europæiske — mellem 0,7 og 0,8 — vil, naar den uafbrudt indfinder sig, medføre, at Befolkningen fordobler sig i 90 Aar. En aarlig Tilvæxtprocent (som tildels i Frankrig) af 0,1, 0,2, 0,3, 0,4 og 0,5 svarer til en Fordoblingsperiode paa resp. 696, 348, 232, 174 og 139 Aar. En aarlig Tilvæxtprocent af 5 — der forekommer blandt enkelte amerikanske Stater — svarer til en Fordoblingsperiode paa kun omtr. 14 Aar. En aarlig Tilvæxtprocent af 3 (de Forenede Stater) af 1,3 (Konger. Sachsen), og af 1 (Danmark) svarer til Fordoblingsperioder paa henholdsvis 23, 46 og c. 70 Aar. Men det er klart, at den nuværende Tilvæxtprocent ikke kan holde sig til Dagenes Ende; — de ovenfor anførte Tal vise, hvor store Uregelmæssigheder der kan være i Tilvæksten selv i kortere Tidsrum. Gjorde den det, vilde Danmark paa sine 700 Kvadratmile om 700 Aar tælle over 2000 Millioner Mennesker, — en halv Gang mere end hele Jordkloden nu. Hverken det enkelte Lands eller den hele Verdensdels Tilvæxtprocent kan uafbrudt holde sig; de ovenanførte Beregninger af »Fordoblingsperioden« have derfor væsenlig blot en theoretisk Interesse; Befolkningerne tage faktisk ikke til som en Kapital, der voxer med Rente og Rentes Rente. Et Omslag maa indfinde sig, — og det i en Fremtid, der ikke ligger saa særdeles fjernt. Dette Omslag betyder, at hvad der nu er det Normale og Naturlige — et Overskud af Fødsler udover Dødsfald — maa vige Pladsen enten for de »repressive Checks« — Pest, Krig, Død og Elendighed — eller for de »præventive Checks«, der forhindre Menneskene i at lyde Forplantningsdriftens naturlige Krav og i at følge Biblens Ord: vorder frugtbare og mangfoldige og opfylder Jorden. Naar dette Omslag begynder at lade sig føle, vil det hele Kulturliv faa sine Mærker deraf.

Ved Folketællingerne i nedanførte Aar taltes der i Kongeriget Danmark i dets nuværende Omfang:

i 1801	934,266	Mskr.
- 1840	1,296,389	—
- 1860	1,617,284	—
- 1870	1,794,733	—
- 1880	1,980,259	—

Derefter var der da en aarlig Tilvæxt af:

for 1801—1840	0,84	pCt.
— 1840—1880	1,06	—
— 1840—1860	1,11	—
— 1860—1880	1,02	—
— 1860—1870	1,03	—
— 1870—1880	0,99	—

Den absolute Forøgelse af Folketal fra Tællingen i 1870 til den i 1880 var 185,526 Mskr. Dette Tal er nu imidlertid c. 40,000 mindre end Forskjellen mellem Fødslerne og Dødsfaldenes Antal i de ti Aar mellem de to Tællinger, og det maa derefter antages, at Udvandringen har taget 40,000 flere Mennesker fra Danmark, end Indvandringen har bragt. De Oplysninger, ganske vist ikke fuldstændige, man har om Udvandringen til fremmede Verdensdele, gjøre det ogsaa rimeligt at der i de ti Aar alene til fremmede Verdensdele er udvandret c. 40,000 Personer fra Danmark, og Udvandringen til europæiske Lande kan maaske antages at balancere nogenlunde med Indvandringen.

I Tallene for Kongeriget er Færøerne jo indbefattede; Tilvæksten paa Færøerne var forholdsvis lidt større end Tilvæksten i det egentlige Danmark. — Derimod steg Islands Befolkning, der jo ikke er medregnet i Kongerigets, kun med en Brøk (i 1870—80 omtr. 0,38 pCt aarlig i det foregaaende Tiaar en Smule mere), der omtrent var en Tredjedel af Tilvæxtbrøken for Danmark. Men ogsaa paa Island var Fødselsoverskudet endel større end den virkelig stedfundne Befolkningstilvæxt: atter her Udvandring! — Grønlands Befolkning, der i det Hele

næsten slet ikke berøres af Ind- og Udvandring, steg fra 1870 til 1880 kun ganske ubetydeligt, og paa de dansk-vestindiske Øer, hvor Dødsfaldenes Tal er betydeligt større end Fødslerne, og hvorfra der desforuden foregaar nogen Udvandring, har Befolkningen i en længere Aarrække været i betydelig Aftagen, i de sidste ti Aar endog med over 1 pCt. aarlig.

I de enkelte Hoveddele af Landet er Tilvæksten foregaaet meget forskjellig. Fra Aarhundredets Begyndelse indtil 1870 var Tilvæksten i Jylland adskilligt stærkere end paa Øerne; men fra 1870 til 1880 var Tilvæksten paa Øerne betragtede under Et lidt stærkere end i Jylland (hist 1,00, her 0,98 pCt.). Men naar Øernes Tilvæxt saaledes har været lidt stærkere, skyldes det Sjælland (1,24 pCt.) — takket være Kjøbenhavn; paa Lolland-Falster (0,67 pCt.) og endnu mere paa Fyen (0,42 pCt.) var Tilvækstsprocenten derimod betydeligt lavere end i Jylland. Paa Bornholm var Tilvæksten noget større (1,04 pCt.), men ellers paa Smaaøerne kun ringe 'f. Ex. Møn 0,15, Langeland 0,14, Ærø 0,14, Læsø 0,00, Fanø ÷ 0,10, Taasinge ÷ 0,13). Betragter man Tilvæksten i Overøvrigheds-Kredsene 1870—80, staa Staden Kjøbenhavn og Kjøbenhavns Amt øverst i Rækken (resp. 2,62 og 1,58 pCt.); men i de øvrige Ø-Amter (med Undtagelse af Bornholms) var Tilvæksten forholdsvis ringe, varierende mellem 0,12 pCt. (Frederiksborg Amt) og lidt over $\frac{1}{2}$ pCt., hvorimod Tilvæksten i de fleste jyske Amter naaede op over 1 pCt.

I Byerne har lige siden 1840 Befolkningstilvæksten været betydeligt stærkere end paa Landet. Følgen er den, at Landbefolkningens numeriske Overvægt stedse mere taber sig: i 1840 var Landbefolkningen 4 Gange talrigere end Bybefolkningen, i 1880 derimod kun $2\frac{3}{4}$ Gang talrigere.

Allerstærkest har Tilvæksten været i Kjøbenhavn med dens økonomiske Forstæder Frederiksberg, Sundbyerne af (Taarnby Kommune) og St. Steffens Sogn (af Brønshøj Kommune). Folketallet var nemlig her:

Aar	Kbhvn.	Frederiks- berg	Sund- byerne	St. Steffens Sogn
1801	100,995	—	—	—
1840	120,819	2,304	—	—
1860	155,143	8,164	4,610	—
1870	181,291	16,878	6,774	—
1880	234,850	26,510	9,923	2,039

Det »virkelige« Kjøbenhavn maa saaledes siges i 1880 at have haft en Befolkning paa lidt over 273,000, i 1870 lidt over 200,000, i 1860 168,000, og ved Aarhundredets Begyndelse omtrent 100,000 Indb.; i 1787 90,032, i 1769 lidt større 92,571. I det sidste Tiaar (og navnlig i dets første Halvdel) var Tilvæksten større end nogensinde tidligere (nemlig 2,62 pCt., naar man holder sig til Kjøbenhavn i administrativ Forstand, og 2,92 pCt. naar man tager Forstæderne Frederiksberg etc. med).

Denne stærke Tilvæxt skyldes mere et Indvandringsoverskud end et Fødselsoverskud. Efter det af Kjøbenhavns Magistrat udgivne Tabelværk anføre vi. at i Kjøbenhavn — her altsaa det administrative — udgjorde i Perioden 1801—70 Fødselsoverskudet 35,421 (o: 0,4 pCt. aarligt af Middelbefolkningen), men Indvandringsoverskudet 44,895 (o: 0,5 pCt. aarligt.) I 1870—75 var Fødselsoverskudet 4867 (o: 0,3 pCt. aarligt), men Indvandringsoverskudet mere end 5 Gange større, neml. 25,133 (o: 2,6 pCt.). Det var overvejende, yngre produktive Kræfter, der vare indvandrede, og det er derfor ganske naturligt, at Fødslerne i de følgende Aar tog stærkt til, medens Indvandringen i de tildels »daarlige Tider«, der havdes i Slutningen af Halvfjerds-erne blev mindre. I 1870—80 var Fødselsoverskudet nemlig 12,158 (o: 1,1 pCt. aarligt af Middelbefolkningen), Indvandringsoverskudet 11,842.

Paa Grundlag af Daabsprotokollerne har Hr. M. Rubin ment at kunne kalkulere Kjøbenhavns Folketal for Tiaarene 1630—39, gjennemsnitligt til 25,000, 1640—49 uvist hvilket Tal, 1650—59 29,000, 1660—69, 31,000, 1670—79 42,000, 1680—89 69,000, 1690—99 62,000, 1700—1709 66,000. Pestaaret 1711 bortrev 22,500; men Tabet blev snart erstattet ved betydelig Indvandring og stort Fødselsoverskud. Ved Branden 1728 antoges det gamle Folketal ikke blot at være blevet naaet men endog voxet op til c. 76,000. Derefter fulgte nogen Nedgang og saa en langsom Tilvæxt, indtil de ovennævnte Tal fra 1769 og 1787 naaedes. Forøvrigt lader Forholdet

mellem Indvandrings- og Fødselsoverskud sig ikke bestemme for de foregaaende Aarhundreder; man kan kun formode, at Indvandringen i det Hele ikke var stor undtagen efter Begivenheder som Pesten og Forfatningsforandringen af 1660, der ved den stærkere gennemførte Centralisation gjorde Kjøbenhavn i højere Grad end tidligere til Landets Midtpunkt.

Hvis Tilvækstprocenten i den kommende Snæs Aar uforandret vilde holde sig paa samme Højde som i 1870—80, vilde Kjøbenhavn d. v. s. alene det administrative Kjøbenhavn i Aaret 1900 naa et Folketal af næsten 400,000, men Kjøbenhavn med Frederiksberg og Sundbyerne endog en halv Million!

4

Den relative Befolkning. Befolkningens Tæthed i Danmark og andre Lande.

Befolkningens Tæthed o: Forholdet mellem Landets Befolkning og Areal, kan ikke Andet end være af stor Betydning for det økonomiske og sociale Liv, det hele Kulturliv i vedkommende Land. De tættest befolkede evropæiske Stater ere: Belgien (10,000 Msk. pr. □ M.), Holland, Storbritannien og Irland, Italien, det tyske Rige, Frankrig, Schweiz og Østrig-Ungarn. Disse 8 Stater ere netop Europas vigtigste Kulturstater og de Stater, hvor de industrielle og overhovedet økonomiske Tilstande ere mere blomstrende end noget andet Sted i Evropa. Derefter følger Danmark med 2753 Mskr. pr. □ M., naar Færøerne medregnes, og med 2,832 Mskr. pr. □ Mil, naar Færøerne ikke medregnes. Disse Tal for Danmark staa betydeligt over det evropæiske Gjennemsnit, idet der i Evropa i det Hele kun lever noget over 1,800 Mskr. gjennemsnitligt paa hver Kvadratmil. Efter Danmark følge de øvrige evropæiske Stater i denne Rækkefølge: Portugal, Rumænien, Serbien, Spanien, Grækenland, Bulgarien, Tyrkiet, Montenegro, Rusland, Sverig, Norge (330 Mskr. pr. □ M.) Af disse elleve Stater indtage vel de fleste et ringe Kulturstandpunkt; men de tre Lande, der staa nederst i Rækken, ere aabenbart ikke de, der indtage det nederste Kulturstandpunkt. Det fremgaar altsaa heraf, at

Befolkningstætheden ikke er en Maalestok, der uden Forbehold kan bruges. Om Landene eller Dele af dem ligge højt mod Nord, op imod Polaregnene, eller om de have en gunstigere Beliggenhed, maa saavel som hele deres Beskaffenhed tages i Betragtning. Endvidere er det klart, at smaa Lande som Belgien og Holland ikke med Hensyn til Befolkningstætheden uden Videre tør sammenlignes med store Lande, som Rusland, Sverig og Norge. Og endelig er den gjennemsnitlige Befolkningstæthed for et helt Land ikke meget sigende, da der indenfor det samme Lands Grænser kan være meget betydelige Forskjelligheder mellem de enkelte Landsdeles Befolkningstæthed. Vil man have en rigtig Forestilling om Landets Befolkningstæthed, maa man derfor betragte Sagen mere i det Enkelte.

En Gaaen i det Enkelte vil selv for et saa lille Land som Danmark, indenfor hvis Grænser der ganske vist er betydelige Frugtbarhedsforskjelligheder, udvise anselige Afvigelser, op og ned, fra det Gjennemsnitlige. Paa hver Kvadratmil lever der gjennemsnitligt:

paa den Sjællandske Øgruppe	5,403	Mskr.	
— den Fynske	3,978	—	
— Bornholm	3,325	—	
— den Loll.-Falst. Øgruppe	3,180	—	
paa Øerne	4,650	Mskr.	
i Jylland	1,894	—	
i det egenlige Danmark	2,832	Mskr.	
paa Færøerne	466	—	
— Island	95	—	(pr. □ M. beboet Land.)

Naar den sjællandske Øgruppe indtager en saa fremragende Plads forud for de øvrige Landsdele, skyldes dette selvfølgelig den Omstændighed, at Hovedstaden har sin Beliggenhed paa Sjælland. Uden Kjøbenhavn vilde den sjællandske Øgruppe være svagere befolket end den fynske, nemlig kun med 3,655 Mskr. pr. Kv. Mil. Ordner man Danmarks 18 Amter efter Befolkningstætheden, bliver Rækkefølgen denne:

	Mskr. pr. □ M.		Mskr. pr. □ M.
Kjøbenhavns Amt	5,518	Præstø Amt	3,335
Odense —	4,011	Bornholms —	3,325
Svendborg —	3,942	Sorø —	3,269
Frederiksborg —	3,390	Maribo —	3,180

	Mskr. pr.		Mskr. pr.
	□ M.		□ M.
Holbæk	Amt 3,163	Hjørring	Amt 1,966
Aarhus	— 3,130	Aalborg	— 1,829
Vejle	— 2,556	Viborg	— 1,696
Randers	— 2,360	Ribe	— 1,326
Thisted	— 2,089	Ringkjøbing	— 1,063

Forskjellen mellem det tættest og det tyndest befolkede Amt er altsaa saa stor, at der i Kjøbenhavns Amt findes en mere end fem Gange større Befolkningstæthed end i Ringkjøbing Amt. Man vil bemærke, at alle Øernes Amter staa foran de jyske Amter, idet det tættest befolkede jyske Amt (Aarhus) ikke engang naar det tyndest befolkede Ø-Amt (Holbæk). Ordner man de jyske Amter i Grupper, faar de tre sydøstlige, de tre nordlige og de tre sydvestlige jyske Amter henholdsvis en Befolkningstæthed af 2,087, 1,940 og 1,319 Mskr. pr. □ M.

Gaar man endnu mere i det Enkelte, vil man selvfølgelig finde endnu større Afvigelser. Man vil f. Ex. saa se, at der i Sokkelunds Herred (Kbhvns. Amt) lever 12,644. og i Slavgs Herred (Ribe Amt) kun 470 Mskr. pr. Kvadratmil.

Paa samme Maade vilde en detailleret Redegjørelse for Befolkningstætheden i andre Lande, især de større, lægge betydelige Afvigelser for Dagen. I hele det tyske Rige lever der gennemsnitligt 4,600 Mskr. paa hver □ Mil; men i Preussen lever der kun 4,300, i Bayern endog kun noget over 3,800, i Elsass-Lothringen derimod paa det Nærmeste 6,000 og i Kongeriget Sachsen endog næsten 11,000. Indenfor Preussens Grænser se vi atter Rhinlandet, Schlesien, Westfalen og Prov. Sachsen staa langt over det preussiske Gjennemsnit, Posen, Hannover, Slesvig, Holsten, Vestpreussen Østpreussen og Pommern derimod mere eller mindre langt under Gjennemsnittet. I Østrig-Ungarn er den gennemsnitlige Befolkningstæthed 3,300 for det samlede Monarki, for Østrig derimod 4,100, for Ungarn kun 2,700. Befolkningstætheden i England Wales er 9,500, i Irland knap 3,400 og i Skotland kun 2,600, for de forenede britiske Riger under Et 6,200. I Italien have Ligurien, Campanien og Lombardiet en tre Gange større Befolkningstæthed end Danmark, Sardinien derimod kun omtrent Halvdelen af den danske, og hele Landet næsten den dobbelte (5,300). I Rusland (for hele

Landet c. 800) ere nogle Guvernementer, f. Ex. Arkangel, næsten mennesketomme, andre, derimod, saaledes især flere polske, Moskow m. fl. tættere befolkede end Danmark. I Sverig er Befolkningstætheden for hele Riget kun c. 600; men enkelte Len have en ret respektabel Befolkningstæthed, Gøteborgs og Bohus saaledes en lidt større Tæthed end Danmark, Blekinge en lidt mindre, men Malmøhus en Tæthed, der er endog en halv Gang større end den gjennemsnitlige danske; paa den anden Side er Befolkningstætheden i yderste Grad ringe i Nordbotten, Jemtland og Vesterbotten. Malmøhus og Nordbotten ere Yderpunkterne, imellem hvilke de andre Len gruppere sig, — her 22 hist 4,200 Mskr. pr. Kvadratmil. Norge siges af alle evropæiske Stater at være den tyndest befolkede (kun noget over 300 Mskr.); men dette ringe Resultat kommer kun frem, naar Norge betragtes som en Helhed. Det nordligste norske Stift, Tromsø, er fem Gange tyndere befolket (88 Mskr. pr. □ M.) end de fem sydlige, og indenfor Stifternes Grænser er der atter betydelige Afvigelser: Reglen er den, at jo nærmere man kommer Kysten, desto tættere er Befolkningen. Mest samlet er Bebyggelsen i de Kristianiafjord omgivende Egne.

Man regner, at der paa hver Kvadratmil af Jordens Overflade — de arktiske Egne fraregnede — lever omtrent 600 Mennesker. Vi saa, at Befolkningstætheden i Evropa gjennemsnitligt er tre Gange større, men at der indenfor Europas Grænser findes umaadelige Afvigelser. I Asien er Tætheden henved 2 Tredjedele af den evropæiske (eller henved to Gange Gjennemsnittet for hele Jorden); men medens visse Dele af Asien ere omtrent mennesketomme, skal der i Gangesdalen og i den nordøstlige Del af Kina leve 10—16,000 Mskr. paa hver Kvadratmil. Ogsaa i Afrika, hvor der paa hver Kvadratmil gjennemsnitligt maaske lever mellem 3 og 400 Mskr. findes store Differencer. Ligesaa i Amerika (143 Mskr. pr. □ M.) og i Avstralien (27). Medens den nordamerikanske Stat Massachusetts har henved 5,000, har Territoriet Montana kun omtrent 6 Mskr. paa hver Kvadratmil.

Af disse Exempler fremgaar det tilstrækkeligt tydeligt, hvor nødvendigt det er, at man — naar man i Bebyggelsens Tæthed vil se en væsenlig Betingelse for

livlig Samfærdsel og kraftig Kulturudvikling — maa efterse, hvorledes Forholdet stiller sig i Landets enkelte Dele.

5.

Det numeriske Forhold mellem By- og Landbefolkningen. De forskellige Størrelse-Kategorier af Byer. Sogne. Fremmede Lande.

Ovenfor have vi anført By- og Landbefolkningens absolute Tal. Forholdet mellem By- og Landbefolkning skulle vi her nævne: Ved Folketællingerne i 1801, 1840, 1860, 1870 og 1880 stod Kjøbstad- og Landbefolkning i følgende Forhold til hverandre i det egenlige Danmark: Af 1,000 Indbyggere levede

Aar	i Køben- havn	Provins- Kjøbst.	Land- distr.
1801	109	98	793
1840	94	109	797
1860	96	128	776
1870	102	132	766
1880	119	143	738

Landbefolkningens Aftagen og Provinskjøbstad-Befolkningens Tiltagen siden 1840 er iøjnespringende. For Københavns Vedkommende give Tallene derimod ikke nogen tilstrækkelig Forestilling om Fremgangen siden 1840, idet der her kun er tænkt paa »Kjøbenhavn« i administrativ Forstand. saa at der altsaa ikke er taget noget Hensyn til den umaadelige Fremgang i den københavnske Omegn, der vel ikke administrativt men dog økonomisk hører sammen med Hovedstaden. Vi skulle derfor her anføre Forholdet mellem — ikke den formelle, den administrative — men den »virkelige« Bybefolkning og den »virkelige« Landbefolkning, idet Folketallet i hvad der økonomisk set er Københavns Forstæder samt Folketallet i Handelspladserne henregnes til Bybefolkningen. Derefter bliver Forholdet det, at der af 1,000 Indb. levede:

Aar	i Køben- havn	i de øvrige Byer	paa Landet
1801	109	100	791
1840	96	111	793
1860	104	133	763
1870	115	137	748
1880	139	147	714

Tallene for »de øvrige Byer« ere ikke meget afvigende fra den i forrige Tabel for Provins-Kjøbstæderne anførte, hvilket ligefrem følger deraf, at blandt Handelspladserne er det kun Frederiksberg, der spiller nogen større Rolle, og den frederiksbergske Befolkning er (ligesom Befolkningen overhovedet i Københavns Forstæder) regnet sammen med Københavns i den sidst-anførte Tabel. Til Gjengjæld afviger altsaa Tallene for København desto mere fra Tallene i den første Tabel.

I 1880 udgjorde altsaa den virkelige Bybefolkning og den virkelige Landbefolkning henholdsvis 286 og 714 pr. Mille; men fra disse Gjennemsnitstal for det hele egenlige Danmark afvige de enkelte Landsdele betydeligt. Af 1,000 Indbyggere levede nemlig paa Øerne og i Jylland i 1880:

	i Byerne	paa Landet
paa Øerne.....	380	620
i Jylland.....	167	833

(Af Øernes Befolkning, 380 p. M., faldt paa København 248 og paa de øvrige Byer kun 132).

Indenfor Jyllands Grænser er der atter betydelige Afvigelser, idet Landbefolkningen i de tre sydøstlige, tre nordlige og tre sydvestlige Amter henholdsvis var 760, 861 og 906 p. M. Bybefolkningen her altsaa henholdsvis 240, 139 og kun 94 p. M. I det sydvestlige Jylland udgjorde Bybefolkningen altsaa ikke engang en Tiendedel af den samlede Befolkning, medens den i det sydøstlige Jylland udgjorde næsten en Fjerdedel. Ja paa den sjællandske Øgruppe udgjorde Bybefolkningen endog næsten Halvdelen af Befolkningen, nemlig 461 pr. Mille (deraf paa København 379, og paa de øvrige sjællandske Byer kun 82), mod 539 pr. Mille Landbefolkning. Derimod er Landbefolkningen betydeligt stærkere paa de andre Øgrupper, paa den fynske saaledes 780 og paa den lolland-falsterske endog 810 (altsaa mod en Bybefolkning af resp. 220 og 190) pr. Mille.

By- og Handelsplads-Befolkningen var i det egenlige Danmark saaledes fordelt mellem større og mindre Byer: Der fandtes af

Byer	i 1880	1870	1860	1840	1801
med over 100,000 Indb.	1	1	1	1	1
10—100,000 Indb.	5	5	3	”	”
2000—10,000 —	39	36	31	24	9
under 2000 —	29	32	39	46	62
ialt	74	74	74	71	72

Medens altsaa de smaa Byer i Aarhundredets Begyndelse i den Grad havde Overvægten, at 62 af alle 72 danske Byer kun havde under 2,000 Indb., reduceredes deres Tal Tælling for Tælling, saa at der i 1880 kun var 29 tilbage af dem. Samtidigt tog Byerne ned fra 2,000 til 10,000 Indb. til fra kun 9 i 1801 til 39 i 1880, og en ny Kategori Byer — de mellemstore, med et Indvaanertal paa mellem 10,000 og 100,000 —, der i Aarhundredets Begyndelse var ganske ukjendt, kom til. I Byerne med under 2,000 Indb. havde der i 1801 levet næsten en Tredjedel (nøjagtigt 296 pr. Mille) af hele den daværende Bybefolkning; i 1880 derimod, levede i disse Smaabyer kun en Fjortendedel (nøjagtigt 75 pr. Mille) af Bybefolkningen. Omvendt levede i 1801 i Byerne af Mellemstørrelse kun mellem en Femte- og Sjettedel (nøjagtigt 185 pr. Mille), i 1880 derimod henved Halvdelen (nøjagtigt 440 pr. Mille, hvoraf 152 i Byer med fra 10,000 til 100,000 og 288 pr. Mille i Byer med fra 2,000 til 10,000 Indb.) I Kjøbenhavn endelig levede omtrent Halvdelen af Befolkningen, i 1801 noget over Halvdelen (nemlig 519 pr. Mille), i 1880 noget under Halvdelen (485 pr. Mille). Fra Aarhundredets Begyndelse indtil dets Midte var der en relativ Nedgang i Kjøbenhavns Befolkning; først fra 1860 begyndte Kjøbenhavns Folketal at stige raskere end de øvrige Byers.

Af Kirkesogne findes i det egenlige Danmark 1662, af Sognekommuner (af hvilke flere omfatter flere Sogne) 1065. Af de 1662 Sogne og 28 Kjøbstadslanddistrikter (hvoraf 712 paa Øerne og 978 i Jylland) havde kun 3 (naar bortses fra Taarnby paa Amager med 13,098 Indb., hvoraf 9,923 i Sundbyerne, der økonomisk set høre sammen med Kjøbenhavn) over 5,000 Indb., nemlig: Tikjøb (Fredriksborg Amt) 6601 Indb. (heri Hornbæk og Hellebæk), Dronninglund (Hjøring A.) 5,738 Indb., og Gjentofte (Kbhvs. A.) 5,106 Indb. 60 Sogne have mellem 2,000 og 5,000 Indb., og under 500 Indb. havde ikke mindre end 509 Sogne. Roskilde Jomfruklosters Sogn (Kbhvns. A.) og Heldum Sogn (Ringkjøbing A.) vare de ringeste befolkede Sogne, hen-

holdsvis 51 og 73 Indb.; men Skjelskjør Landdistrikt talte endog kun 21 Indb. De svagt befolkede Sogne findes navnlig i Jylland, de stærkt befolkede især paa Øerne.

En Sammenligning med andre Lande med Hensyn til det her omhandlede Forhold er ikke let. Hvad er »By« eller »Kjøbstad« eller hvad det nu hedder? Navnet har historisk udviklet sig og bæres ofte af Smaastæder, der økonomisk set staa Landet nærmere end Byerne, medens der omvendt gives betydelige Landsbyer, der mangle Navn af »By« eller »Kjøbstad«, men i hvilke der dog rører sig et fuldstændigt Byliv. I nogle Lande forstaas Et ved »By«, i andre noget ganske Andet. Deraf følger da, at en international sammenlignende Statistik her har sine Vanskeligheder. Kun et Par Notitser skulle vi derfor anføre:

Medens lidt over hvert fjerde Menneske i Danmark hører til Bybefolkningen, udgjør denne kun en Femtedel af Norges, en Sjettedel af Sverigs Befolkning og en endnu lavere Brøk i forskellige Lande med ringe udviklet Kultur. Omvendt er By-Brøken langt større i Landene med højt udviklet Kultur, i England og Belgien saaledes over Halvdelen, — i Tyskland henved Halvdelen dog saaledes at der mellem de enkelte tyske Stater og Provinser er store Afvigelser: i Rhinlandet 60, i Sachsen 52, i Preussen 40, i Posen 22, i Oldenburg kun 18 pCt. o: i Byer med over 2,000 Indvaanere. Ligeoverfor saadanne Forskjelligheder staar det derimod i Kulturstaterne som et temmeligt konstant Fænomen, at Bybefolkningen voxer stærkere end Landbefolkningen, og at navnlig Tilvæksten i de store Byer er stærk. I Aarhundredets Løb er Københavns Befolkning (der i 1801 var 100,975 Indb.) voxet op til omtrent det Tredobbelte, naar Forstæderne regnes med; men Londons blev firdoblet, fra 1 Million til 4 Millioner, og i Berlin var Tilvæksten endnu langt stærkere, fra 197,000 i 1816 til 1,121,000 i 1880, medens Paris's Befolkning siden 1850 er voxet fra 1 til 2 Mill. I de Forenede Stater har Tilvæksten, som bekjendt, været endnu voldsommere: New Yorks Befolkning talte saaledes i 1790 33,000, i 1880 1,206,000, Brooklyns i 1790

1,600, i 1880 567,000, Cincinnati i 1800 750, i 1880 255,000, Chicagos i 1840 4,500, i 1880 503,000 Indb.

Befolkningens Koncentrering i Byer er en social Faktor af den største Betydning. Derom vidne den økonomiske Statistik og Moralstatistiken og overhovedet den hele Statistik, der paa en Række af Punkter opviser ganske andre Forholdstal for Byerne end for Landet. Vi ville i det Følgende ofte faa Lejlighed til at se dette.

6.

Det numeriske Forhold mellem Kjønnene i Danmark og andre Lande.

Af de 1,980,259 Mskr., der den 1. Fbr. 1880 levede i Kongeriget Danmark var

1,007,427 Kvinder
972,832 Mænd

altsaa 34,595 flere Kvinder end Mænd.

Ogsaa ved de tidligere Folketællinger viste der sig et Flertal af Kvindekjøn. Mod 1,000 Personer af Mandkjøn levede der Personer af Kvindekjøn

Aar	Konger. Danm.	Egenl. Danm.	Færøerne
1801	1,018	1,018	994
1840	1,026	1,026	1,011
1860	1,017	1,017	1,018
1870	1,026	1,026	1,018
1880	1,036	1,035	1,050

For Færøernes Vedkommende er Bevægelsen iøjnespringende, men ogsaa for det egenlige Danmarks Vedkommende ses Kvindekjønnets Majoritet, bortset fra en enkelt Periode, at være stigende. Det er nærmest den siden 1860 saa stærke Udvandring, der er Skyld i Stigningen af de kvindelige Forholdstal (Krigen i 1864 derimod neppe i nogen udpræget Grad, især naar der tages Hensyn til den efter Krigen følgende Indflytning til Kongeriget af unge slesvigske Mænd): thi det kan antages, at der udvandrer tre Gange flere Mænd end

Kvinder (siden 1870 af c. 40,000 Udvandrere c. 30,000 Mænd og kun c. 10,000 Kvinder).

Det er navnlig i Bybefolkningen (den »virkelige«, ikke den administrative), at Kvindemajoriteten er stigende: For 1,000 Mænd fandtes i det egenlige Danmark af Kvinder

Aar	Kjøbenhavn	Provinsbyer	Samtl. Byer	Landet
1801	995	1,077	1,011	1,020
1840	1,063	1,042	1,052	1,020
1860	1,086	1,022	1,050	1,007
1870	1,144	1,042	1,087	1,006
1880	1,160	1,059	1,107	1,008

Den kvindelige Majoritets uafbrudte Tilvæxt i Kjøbenhavn er karakteristisk; navnlig efter Hovedstadens Opsving efter 1860 tog den stærkt til: nu findes der over 20,000 flere Kvinder end Mænd i Hovedstaden. I Aarhundredets Begyndelse vare Mændene derimod i Overtal, hvad tildels hidrørte fra, at de militære Underklasser baade af Hær og Flaade dengang vare langt stærkere end nu repræsenterede i Hovedstaden. Da det stærke Overtal af Kvinder i Hovedstaden kun lader sig forklare ved en Tilflytning af Kvinder fra Landet, følger deraf, at den kvindelige Majoritet paa Landet har været noget aftagende.

Selvfølgelig er Talforholdet mellem Kvinder og Mænd ingenlunde det samme i de forskjellige Aldersklasser. I 1880 levede der saaledes i Kongeriget Danmark for 1,000 Personer af Mandkjøn følgende Tal af Kvindekjøn:

under 15 Aar	979
15—20	— 987
20—40	— 1,067
40—60	— 1,047
over 60	— 1,184

At Mandkjønnet er i Overtal i de unge, og i Mindretal i de gamle Aldersklasser, skyldes ganske naturligt Overtallet af Drengefødsler paa den ene Side og den større Dødelighed blandt Mændene i de højere Aldersklasser paa den anden Side. Men at det kvindelige Overtal er saa stort i Aldersklassen 20—40 Aar, er besynderligt. Krigen i 1864 kan i det Højeste kun i en ringe Grad være Aarsag hertil; en væsenlig Betydning kan Udvandringen have, der især rekruteres af Mænd

mellem 20 og 40 Aar; men nogen fyldestgørende Forklaring giver den ikke; ogsaa i tidligere Tider, da der ikke foregik nogen Udvandring, var dette paafaldende høje Tal af Kvinder mellem 20 og 40 Aar tilstede, ligesom det ogsaa gjenfindes i adskillige andre Lande. Man har som en Mulighed nævnt, at det omtalte Misforhold mellem Kjønne i den bedste Alder for en Del kan tilskrives adskillige Kvinders Utilbøjelighed til at bekjende Overskridelsen af det 40de Aar.

Dette Forhold, at Kvindekjønnets har Overtal, gjenfindes i de fleste evropæiske Lande. I nogle sydevropiske Lande, Grækenland (906 Kvinder mod 1,000 Mænd) og Italien (989), endvidere Serbien (965), Bulgarien (952) og Rumænien (937) er vel — hvis Statistiken i disse Lande er til at stole paa — Forholdet det omvendte; men Reglen er dog den, at Kvindekjønnets er i Majoritet: mod 1,000 Mænd saaledes i Portugal 1091, i Norge 1061, i Sverig 1061, i Spanien 1044, i Storbritannien 1043, i Schweiz 1041, i Østerig-Ungarn 1040, i Tyskland 1039, i Holland 1023, i Frankrig 1008, i Belgien 1001 Kvinder. I hele Evropa regner man omtr. 4 Mill. flere Kvinder end Mænd (1024:1000). — Udenfor Evropa stiller Forholdet sig endel anderledes: I Amerika er det meget varierende: i de Forenede Stater er der i de Stater, der væsenlig modtage deres Befolkning gennem Indvandring, de vestlige, et stort Overtal af Mænd, hvad rimeligt er, hvorimod der findes kvindeligt Overtal, ligesom i Evropa, i de Stater, der kun modtage et mindre Tilskud gennem Indvandring, og som overhovedet i mange Retninger stærkt nærme sig Evropa, Atlanterhavstaterne. I de Forenede Stater, betragtede under Et, findes 965 Kvinder mod 1000 Mænd, eller omtrent 1 Million flere Mænd end Kvinder. I Canada, Peru, Argentina, Brasilien og Uruguay er Forholdet et lignende, men paa flere vestindiske Øer m. fl. Steder i Amerika findes der endog et betydeligt Overtal af Kvinder. — I Avstralien siges Mindretallet af Kvinder at være saa udpræget, at der mod 1000 Mænd kun findes 843 Kvinder. Fra Afrika og Asien haves kun ganske spredte Data. Det siges, at der mod 1000 Mænd findes i Japan 973, Britisk-Indien 944, Sibirien 932 og paa Hongkong endog kun 390 Kvinder.

I de danske Bilande og Kolonier er Forholdet i en ikke ringe Grad forskjelligt fra Moderlandets.

Paa Island har Kvindekjønnets Overtal gennem hele Aarhundredet været langt stærkere udpræget end i Danmark: i 1880 forholdt paa Island Mandkjønnet sig til Kvindekjønnets som 1,000 til 1121. Navnlig i de højere Aldersklasser (men forøvrigt ogsaa i de lavere) er Overvægten stærk. En væsenlig Aarsag hertil er, at mange Mænd paa Grund af deres farefulde Erhverv aarligt omkomme ved ulykkelige Hændelser. I Grønland er Misforholdet endnu stærkere: i 1880 taltes for 1,000 indfødte Grønlændere 1154 indfødte Grønlænderinder. Det er dog egentlig kun i Sydgrønland, at den kvindelige Majoritet er saa stærkt fremtrædende. Dette kan hænge sammen dermed, at den mandlige Befolkning i Sydgrønland i sit Erhverv næsten udelukkende (og langt mere end den nordgrønlandske) er henvist til den farlige Fangst fra Kajak, der i Sydgrønland aarligt kræver mange Menneskeliv. For 1,000 indfødte Grønlændere mellem 40 og 60 og over 60 Aar taltes henholdsvis 1,568 og 2,258 indfødte Grønlænderinder. Men allerstærkest fremtræder Misforholdet dog paa de dansk-vestindiske Øer: her taltes i 1880 mod 1,000 Mænd 1,268 Kvinder. Om dette ejendommelige Forhold er begrundet i særligt talrige Pigefødsler eller i en særlig stor Dødelighed blandt Mændene eller i Ind- og Udvandring, oplyses ikke ved Folketællingsmaterialet. Men det kvindelige Overtal findes her kun i Byerne (1,570 Kvinder mod 1,000 Mænd); i Landdistrikterne var Kvindekjønnets i Minoritet (927 Kv.) Aldeles paafaldende er Overtallet i de højere Aldersklasser: i Aldersklasserne 60—65, 65—70, 70—75, 75—80 og over 80 Aar taltes mod 1,000 Mænd resp. 1,891, 1,945, 2,960, 3,566 og 3,698 Kvinder.

Man kan da, naar man betragter Sagen i det Store og Hele sige, at der findes en omtrentlig Ligevægt mellem de to Kjønn, og at de betydeligere Afvigelser, der enkelte Steder findes fra Ligevægten, have deres Grund i særlige Omstændigheder, f. E. (hvor Mandkjønnet er i Flertal) i en stærk Indvandring af Mænd, eller (hvor Mandkjønnet er betydeligt i Mindretal) i særlige Farer, hvorfor Mandens Liv er udsat. Hvor det kvindelige Overtal er meget betydeligt, er dette at betragte som et Samfundsonde, da Følgerne blive en Svækkelse af Landets produktive Kraft (og militære Kraft), en Forøgelse af de uægte Fødslers Tal, og Co-

libat for mange Kvinder. Omvendt har et meget tydeligt Overtal af Mænd ogsaa sine moralske Farer. Overhovedet følger det af sig selv, at det numeriske Forhold mellem Kjønnene er af gennemgribende Betydning for Samfundsforholdene. Den omtrentlige Ligevægt, der i det Hele og Store eksisterer, skyldes, som Fødsel- og Dødelighedsstatistiken udviser, ikke nogen fuld Ligelighed for de to Kjøen med Hensyn til Fødsler og Dødsfald, men fremkommer tværtimod derved, at der ligeoverfor den større Dødelighed, som Mændene ifølge deres Liv og Færden ere udsatte for (paa 100 Mænd kom, 1870—79, i Danmark 1,08 Dødsfald, paa 100 Kvinder kun 1,87 Dødsfald), ogsaa staar et Overtal af Drengefødsler (106 Drengefødsler mod 100 Pigefødsler). Deraf følger da, at Mandkjønnet som ovenfor paavist, har Overtal i de yngste Aldersklasser, Kvindekjønnet derimod i de ældre, medens Ligevægten indfinder sig omtrent ved tyve Aars Alderen og holder sig saa temmelig til tredive Aars Alderen, altsaa bestaar netop i den egenlige Giftermaalsalder. Om Aarsagen til denne omtrentlige Ligevægt har Videnskaben hidtil ikke kunnet oplyse Noget. Vi ere saa vante til at betragte Ligevægten mellem Kjønnene som noget Selvfølgeligt, at vi i Almindelighed ikke skjænke den nogen Tanke, men kun fæste vor Opmærksomhed paa Afvigelserne fra Regelen, der ganske vist ogsaa have deres store sociale Betydning. Men selvfølgelig er Ligevægten en Grundbetingelse for det monogamiske Ægteskab og for den Familieordning, som den europæiske Kultur fordrer: hver Mand en Kone, hver Kvinde en Mand.

7.

Aldersklassefordelingen i Danmark og andre Lande.

I Kongeriget Danmark var Aldersklassefordelingen den 1ste Februar 1880 saaledes: Af 1,000 Indbyggere var:

	Mandkj.	Kvindekj.	Begge Kj.
under 15 Aar	347,6	328,6	337,6
15—20 —	92,0	87,6	89,8
30—40 —	280,7	289,3	285,0
40—60 —	190,4	192,5	191,5
over 60 —	89,2	102,1	95,4

Sammenligner man disse Tal med Resultaterne fra tidligere Tællinger, vil man opdage adskillige Afvigelser, frem eller tilbage, i det Hele af uregelmæssig Natur. Naar der dog siden 1840 viser sig en regelmæssig Tilbagegang for Mandkøn i Alderen 20—40 Aar, vil Udvandringen og de slesvigske Krige være at betragte som væsenlige Aarsager hertil. Men naar man f. Ex. ved Sammenligninger mellem Resultaterne i 1880 og i 1870, i 1880 finder en større Promille i de laveste og i de højeste Aldersklasser, (og altsaa en ringere Promille i de mellemste Klasser), saa tør man ikke deraf uden Videre slutte Noget med Hensyn til flere Fødsler og tiltagende Livsvarighed; thi det maa erindres, at man ikke her har at gøre med absolute men med relative Tal, og at Promille-Tilvæksten i de laveste og i de højeste Aldersklasser kan skyldes en tilsvarende Nedgang i de mellemste Klasser.

Som naturligt er, er Aldersfordelingen i Byerne ingenlunde den samme som paa Landet. Af 1,000 Indb. var i 1880:

	Kbhvn.	Provinskbs.	Landdistr.
under 15 Aar	282,7	327,2	348,9
15—20 —	80,3	95,1	90,2
20—40 —	366,4	304,8	268,1
40—60 —	195,6	190,6	191,0
over 60 —	74,9	82,3	101,8

Naar Aldersklassen 20—40 Aar er stærkest repræsenteret i Hovedstaden og svagest paa Landet, medens Provinskjøbstæderne (her i administrativ Forstand) indtage en Mellemstilling i denne Henseende, skyldes dette selvfølgelig overvejende Tilflytninger til Byerne i denne arbejdskraftige Alder, — Tilflytninger hidlokkede ved de mere flersidige Erhvervschancer og overhovedet det mere afvejlende Liv i Byerne.

I 1880 angaves 261 Mænd og 541 Kvinder (tilsammen 802 Personer) i det egenlige Danmark at være over 90 Aar. 5 Personer angaves at være over 100 Aar, nemlig 1 ugift Kvinde og 4 Enker (i Ryde Sogn — Ringkjøbing Amt — i Ringsted, Nykjøbing p. F., Bjergby Sogn — Holbæk Amt — og Gudbjerg Sogn — Svendborg Amt.

En Sammenligning med andre Lande udviser, at Aldersklassefordelingen i de fleste europæiske Lande ikke er meget forskjellig fra den i Danmark. Hist og her

kan der dog findes betydeligere Afvigelser. Saaledes navnlig i Frankrig, hvor (i 1876) kun 271 p. M. var under 15 Aar, 86 p. M. mellem 15 og 20 Aar, medens der til Gjengjæld i de tre højere Aldersklasser 20—40, 40—60 og over 60 Aar fandtes resp. 297, 227 og 118 pr. M. Interessant er ogsaa den ejendommelige Aldersklassefordeling i de Forenede Stater (1870), hvor der fandtes:

under 15,	mellem 15—20,	20—40,	40—60,	over 60 Aar
392	105	304	149	50 p. M.

Ogsaa her maa man selvfølgelig erindre, at Tallene ere relative, saa at man fra den ringe Promille over 60 Aar i de Forenede Stater og den høje i Frankrig ikke kan drage Slutninger om langt Liv i Frankrig og kort i de Forenede Stater.

Blandt de danske Bilande indtager Grønland en ganske særlig Stilling, hidført ved den store Dødelighed mellem de voxne Mænd. Der findes kun yderst faa gamle Folk i Grønland: kun 29 Mennesker var i 1880 over 70 Aar, kun 2 over 80 og intet over 90. Af 1,000 Individer var kun 21 (af Mandkjøn 14, af Kvindekjøn 27) over 60 Aar; i det egenlige Danmark derimod 96, paa Færøerne 100, paa Island 71 og paa de dansk-vestindiske Øer 75. Omvendt er Befolkningen under 20 Aar forholdsvis meget talrig. I det egenlige Danmark, paa Færøerne, paa Island og i Dansk-Vestindien var i 1880 af 1,000 Mennesker henholdsvis 428, 431, 428 og 365 under 20 Aar, — i Grønland derimod 499 (536 Md., 467 Kv.). Mellem 20 og 40 Aar var 337 p. M. (331 Md. og 342 Kv.), og mellem 40 og 60 Aar 142 p. M. (119 Md. og 162 Kv.)

Aldersklassen under 15 Aar betegnes sædvanlig som den »uproduktive«: hvad der produceres af denne Aldersklasse, rækker ikke til til at dække, hvad der konsumeres af den; der bliver et Underskud, der altsaa maa dækkes af Andre, af de produktive Aldersklassers Medlemmer. Den lille Aldersklasse, 15—20 Aar, udskilles som den Aldersklasse, i hvilken Samfundsindividernes Uddannelse sædvanlig søges opnaaet; den er, i

alt Fald i Samfundets højere Lag og Mellemlag, ligeledes kun utilstrækkeligt producerende. Aldersklasserne 20—40 og 40—60 Aar betegnes som de »produktive«: disse Klassers Medlemmer maa producere, og producere ikke blot saa meget som udfordres til at dække deres eget Forbrug men de maa tillige dække de andre Klassers Underskud. At disse Klasser ere stærkt repræsenterede anses derfor i Almindelighed, som et Moment, der er af væsenlig Betydning for Folkets økonomiske Kraft. I de højeste Aldersklasser, endelig, svækkes den producerende Evne sædvanlig: et Underskud indtræder atter her. De produktive Aldersklassers Medlemmer have altsaa: at dække deres eget Forbrug, at afbetale den Gjæld, de i Børnealderen kom i, og at producere et Overskud ogsaa for de ældste Klasser.

Dette er Aldersklassefordelingens økonomiske Betydning. Men den har ogsaa en politisk Betydning, og specielt har Aldersklassen 20—40 Aar en militær Betydning. Mindre korrekt er det f. Ex. at angive for forskellige Stater de respektive Hære som en vis Brøk af den hele Befolkning og saa forsøge at sammenstille disse Brøker. Er Aldersklassefordelingen forskjellig i de forskellige Stater, er Aldersklassen 20—40 Aar særlig talrig i den ene, og svag i den anden Stat, maa denne Forskjel tages med i Beregningen. Altsaa var det, for at tydeliggjøre vor Tanke med et Exempel, en Unøjagtighed, naar det tyske Riges Forfatning af 16de Apr. 1871 i sin Art. 60 bestemte: Hærens Fredsstyrke normeres til 1 pCt. af Befolkningen og fordeles efter dette Forhold mellem de enkelte Stater. Det er ikke hele Befolkningen, men kun den vaabendygtige og vaabenpligtige, som det her kommer an paa.

8.

Familier og ægteskabelig Stilling.

Af »Familier« 3: Husstande taltes der d. 1. Februar 1880 i Kongeriget Danmark 416,749. Naar hele Befolkningen fordeles mellem dette Antal, viser det sig, at der paa 1 Husstand gennemsnitligt kommer

4,75 Personer. Ti Aar tidligere var Husstandenes Antal 11,93 pCt. mindre, medens Befolkningen i de ti Aar kun tog til med 10,34 pCt. Altsaa var Gjennemsnitsstørrelsen af en Familie noget større i 1870 end i 1880, og i 1860 var den atter større end i 1870, ligesom den i 1840 var større end i 1860. Ved disse fire Folketællinger stillede Forholdet sig nemlig saaledes, at der gjennemsnitligt kom følgende

	Antal Indb. pr. Familie			
	1880	1870	1860	1840
i Kjøbenhavn....	4,34	4,62	4,75	4,98
- Provinskbst....	4,55	4,69	4,97	5,22
- Landdistrikterne	4,87	4,87	4,84	5,01
- hele Kongeriget	4,75	4,82	4,83	5,03

Disse Tal udvise dels, hvorledes Familiernes Gjennemsnitsstørrelse aftager Tælling for Tælling, dels at Nedgangen har været særlig stærk i Hovedstaden, forholdsvis ubetydelig derimod paa Landet. Paa Landet er Formerne for det daglige Husliv jo forblevne mere uforandrede, hvorimod Udviklingen i Byerne har medført mere indgribende Forandringer.

Udenfor Familieforbindelse (d. v. s. for Exempel som Logerende, Soldater, Syge paa Hospitaler osv.) taltes i 1880 46,556. Udskiller man nu disse eneboende Personer, der ikke for sig kunne siges at udgjøre selvstændige Husstande, viser det sig, at Antallet af »virkelige« Medlemmer pr. Familie (indb. Tyende m. m.) i 1880 var følgende

i Kjøbenhavn	3,93
- Provinskjøbstæderne..	4,33
- Landdistrikterne	4,82
- det egenlige Danmark	4,64

Efter denne Opgjørelse bliver, som rimeligt er, Afstanden mellem Hovedstaden og Landet endnu større end efter den forrige: saadanne eneboende Personer findes naturligvis navnlig i Kjøbenhavn, (nemlig 20,841 eneboende Personer), og sjældent paa Landet (11,912 eneb. Pers.), medens Kjøbstæderne indtage en Mellemstilling (13,803 Pers.)

I Frankrig var (i 1876) en Families Gjennemsnitsstørrelse paafaldende lille, kun 3,66; i Norge paafaldende stor, 5,29; i Nordamerikas Forenede Stater 5,09; i Ir-

land 5,01. I de andre Lande, fra hvilke Oplysninger haves, var Gjennemsnitsstørrelsen over 4 og under 5.

Den 1. Fbr. 1880 taltes der i Kongeriget Danmark 592,875 ugifte Mænd og 581,363 ugifte Kvinder; 342,124 gifte Mænd og 342,277 gifte Kvinder; 35,271 Enkemænd og 80,360 Enker; endelig 2,562 fraskilte Mænd og 3,427 fraskilte Kvinder. Tallet paa gifte Kvinder var altsaa lidt større end Tallet paa gifte Mænd, hvilket er rimeligt nok, da adskillige gifte Mænd (Søfolk f. Ex.) vare fraværende ved Tællingen. Besynderligt er det derimod, at de fleste tidligere Folketællinger udviste et Overtal af gifte Mænd. Til Forklaring af dette besynderlige Forhold har man ment at maatte henvise for Exempel til Muligheden af, at adskillige gifte mandlige Tyender ere blevne talte to Gange — dels paa Gaarden, hvor de tjente og havde Ophold, dels i Hjemmet, hvor Hustruen boede — eller til lignende fejlagtige Opgivelser.

Tallet paa gifte Kvinder var altsaa 342,277. Saa mange staaende Ægteskaber kan man da antage, at der findes. Det aarlige Gjennemsnitstal af Vielser er c. 15,000, o: 1 Vielse paa 128 Mennesker eller 78 Vielser paa 10,000 Mennesker). Af Enkemænd, Enker og Fraskilte fandtes tilsammen 121,620, og disse Personer kunne vel for Størstedelen tænkes som Hoveder for Husstande. Disse to Tal udgjøre tilsammen 463,897, og dette er da Tallet paa, »hvad der kunde kaldes rimelige Husstands-Æmner«. Men desforuden er der jo adskillige Tilfælde, hvor to separerede Ægtefæller hver for sig have en særlig Husstand, eller hvor en Familie bestod alene af Ugifte (Søskende, en Pige med sine uægte Børn o. L.). Alligevel saa vi foran, at der i 1880 kun taltes 416,749 Familier eller Husstande. Forskjellen maa da væsenlig hidrøre derfra, at mange Enkemænd, Enker og ikke faa Fraskilte, dels vare optagne i Huset hos deres Børn, dels boede alene udenfor enhver Familieforbindelse; ogsaa finder det, og ikke saa sjældent, Sted, at Mand og Hustru leve adskilte, uden at nogen af dem staar i Spidsen for en Husstand, f. Ex. naar de begge har taget Tjeneste som Tyende.

Af 1,000 Indbyggere i Kongeriget Danmark var i 1880

	Mandkj.	Kvindekj.	Begge Kj.
Ugifte	609	577	593
Gifte	352	340	346
Enkemænd og Enker	36	80	58
Fraskilte.....	3	3	3

Paa Færøerne var Forholdstallet for Gifte endel lavere (312), for Ugifte noget større (617), og for Enkemænd og Enker ligeledes endel større (70), — Forklaringen ligger i de mange Ulykkestilfælde tilsøs og i den Kjendsgjerning, at Enker og Enkemænd paa Færøerne kun forholdsvis sjældent gifte sig igjen.

Forholdstallene for 1880 ere ikke synderligt forskellige fra Forholdstallene for 1870 og 1860. For dette sidste Aar ses derimod en Del Svingninger i Forholdstallene, formentlig hidrørende fra de økonomiske Konjunkturers Svingninger op og ned.

Imellem de forskellige Landsdele er der endel Afvigelser. Af 1,000 Indbyggere var i 1880

	i Kjøbenhavn		i Prov.- kbst.		i Land- dist.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Ugifte.....	620	594	626	585	605	572
Gifte	346	301	340	321	355	351
Enkem. og Enker	31	100	30	89	38	74
Fraskilte.....	3	5	4	5	2	3

Paa Landet ere de Gifte saaledes forholdsvis langt talrigere. For Københavns Vedkommende vil man særligt bemærke det store Antal af Enker.

Selvfølgelig har Befolkningens Fordeling mellem Aldersklasser stor Betydning for dens forholdsvis Fordeling efter ægteskabelig Stilling: hvor f. Ex. de yngste Aldersklasser ere meget stærkt repræsenterede, vil Forholdstallet for Ugifte blive særligt stort. Af den Grund udskiller man undertiden de yngste Klasser, og indskrænker Betragtningen til den voxne o: giftedygtige Befolkning. Af Kvinder under 20 Aar var i 1880 i det egenlige Danmark 897 gifte, 3 Enker og 1 fraskilt, tilsammen 901 gifte eller tidligere gifte. Af disse 901 Kvinder var 1 under 16 Aar (altsaa gift efter erhvervet Alders-Dispensation), 9 mellem 16 og 17 Aar, 70 mellem 17 og 18 Aar, 204 mellem 18 og 19 Aar og 617

mellem 19 og 20 Aar. Mænd under 20 Aar kunne ifølge vor Lovgivning ikke gifte sig uden ifølge erhvervet Bevilling; saadan var erhvervet af 12.

Kun Aldersklasserne over 20 Aar have altsaa Betydning for de her omhandlede Forhold. I dem var Fordelingen efter ægteskabelig Stilling i Danmark saaledes:

	20—40 Aar		40—60 Aar		Over 60 Aar		Overh.ov. 20 Aar	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Ugifte	525	453	88	109	62	95	303	277
Gifte	464	528	848	743	673	423	628	581
Enkem. og Enker.	9	16	56	138	258	475	64	136
Fraskilte.....	2	3	8	10	7	7	5	6

Ifølge Folketællingerne bestod der i 1880 31,657 flere Ægteskaber end i 1870. Men ifølge Listerne over Vielser, Fødsler og Dødsfald, sammenholdt med de foreliggende Oplysninger om Skilsmisse, skulde Tilgangen af Ægteskab i Kongeriget Danmark endog have været 39,143 (idet der i de ti Aar stiftedes 147,015 Ægteskaber og opløstes ved Mandens Død 58,594, ved Hustruens Død 47,409 og ved Skilsmisse 1869, tilsammen 107,872). Altsaa taltes der i 1880 halvottende tusinde færre bestaaende Ægteskaber end ligefrem vilde følge af Tilgangen og Afgangen i det forudgaaende Tidsrum. Denne Forskjel er saa stor, at den neppe alene kan tilskrives Udvandringen, og det statistiske Bureau formoder derfor, at et større Antal Separerede ved den sidste Folketælling er opført ikke som Gifte, men som Ugifte, Enkemænd, Enker eller Fraskilte (hvorved det kan bemærkes, at der alene i Tiaaret 1871—80 foretoges ikke mindre end 3,756 Separationer, men kun 1,869 Skilsmisser).

Ifølge Listerne over Vielser, Fødsler og Dødsfald blev i Kongeriget Danmark i 1870—80 47,409 Personer Enkemænd, 58,594 Enker og 1,869 Ægteskaber opløstes ved Skilsmisse. Herefter forøgedes Klassen af Personer, der tidligere havde været gifte, med 49,278 Mænd og 60,493 Kvinder. Paa den anden Side blev nyt Ægteskab indgaaet af 17,501 Enkemænd, 9,957 Enker, 931 fraskilte Mænd og 898 fraskilte Kvinder, tilsammen altsaa af 18,432 Mænd og 10,855 Kvinder. Ved Døden afgik i dette Tidsrum 23,572 Enkemænd og fraskilte Mænd og 40,493 Enker og fraskilte Koner. Derved

var Afgangen fra Klassen af Personer, der tidligere havde været gifte 42,004 Mænd og 51,348 Kvinder. Herefter skulde man da antage, at Tallet paa Mænd, der tidligere havde været gifte, i 1880 maatte være 7,272 (o: $49,278 \div 42,004$) større end i 1870. Men det var ifølge Folketællingerne kun 5,987 større. Er der maaske i de ti Aar udvandret c. 1,300 flere Enkemænd, end der er indvandret? Og ligeledes skulde man antage, at Tallet paa Kvinder, der tidligere havde været gifte i 1880 maatte være 9,115 (o: $60,463 \div 51,348$) større end i 1870. Men det var endog 10,244 større. Er der maaske indvandret c. 1,100 flere Enker end der er udvandret? Dette vilde være lidt paafaldende, og det statistiske Bureau bestyrkes ved disse Uoverensstemmelser i den ovenfor udtalte Formodning om, at ved sidste Folketælling er et ikke ringe Antal Separerede (og da fornemlig Kvinder) opførte som tidligere Gifte. At endel Piger med uægte Børn kunne føle sig fristede til paa Listerne at angive sig som Enker, maa ogsaa tages i Betragtning.

I de danske Bilande og Kolonier stillede Forholdet sig adskilligt anderledes end i Moderlandet. Af 1000 Individer over 20 Aar var i 1880:

	Mandkjøn			Kvindekjøn		
	Ugifte	Gifte	Enkem. o. Frask.	Ugifte	Gifte	Enker o. Frask.
Det egenl. Danmark	303	628	69	277	581	142
Færøerne	343	578	79	314	518	168
Island	436	483	82	441	398	160
Grønland.....	276	653	71	253	505	242
Dansk-Vestindien ..	611	335	54	604	260	136

Paa Færøerne og Island ses Tallene paa Ugifte samt paa Enkemænd og Enker at være betydeligt større end i det egenlige Danmark; men endnu mere ejendommelige ere Forholdene dog i Grønland og Vestindien. I Grønland er Tallet paa Ugifte overraskende lille, i Vestindien overraskende højt. I Grønland er kun en Fjerdedel af den giftefærdige Befolkning ugift, men Fordringerne til en Families Underhold er her sikkert ogsaa de mindst mulige. Det overordentligt høje Tal paa Enker — hver fjerde voxne Kvinde er Enke! — vidner om den store Dødelighed, som de voxne Mænd i Grønland paa Grund af deres farefulde Næringsvej er underkastet. Det overordentligt høje Tal af Ugifte i

Vestindien hænger sammen med det paa Øerne almindeligt herskende Konkubinatsvæsen. Før Slaveriets Ophævelse i 1848 var dog Tallet af Ugifte endnu langt højere, end det nu er.

En Sammenligning med andre Lande vil ogsaa her være af Interesse. Tabelværket over Folketællingen meddeler herover en Tabel, efter hvilken Tallet af Ugifte er lavest i Frankrig (533 p. M. Mænd og 483 p. M. Kvinder, i 1876) og højest i Irland 671 p. M. Mænd og 619 p. M. Kvinder, i 1871.) Mellem disse Grænser ligge de andre Lande, og Danmark hører til de Lande, der have det laveste Tal af Ugifte. Forskjellighederne kunne være begrundede i klimatiske, økonomiske, moralske Forhold; men de kunne ogsaa skyldes en forskjellig Aldersfordeling i de respektive Lande. At Tallet paa Ugifte forholdsvis er saa lille i Frankrig, kommer ganske naturligt deraf, at, som ovenfor nævnt, de yngre Aldersklasser ere saa usædvanligt svagt, og de ældre saa usædvanligt stærkt repræsenterede i Frankrig. De Tal, der angive Forholdet mellem Ugifte eller Gifte og hele Befolkningen, give derfor ikke noget rigtigt Begreb om vedkommende Befolknings Tilbøjelighed til at indgaa Ægteskab. Det forslaar ikke engang at udskille den ikke-voxne Del af Befolkningen og anstille Sammenligningen med Hensyn til alene den giftedygtige Del af Befolkning. Thi de yngste Lag af den giftedygtige Befolkning have kun lige begyndt at gifte sig og omslutte altsaa en stor endnu ugift Mængde, og hvis disse Lag, saaledes som i Frankrig, ere forholdsvis svagt repræsenterede, er det ganske naturligt, at Promilletallet af Gifte bliver stort. Bedre er det at se, hvormange Personer i de høje Aldersklasser f. Ex. over 60 Aar, ere ugifte; thi for den Del af Befolkningen, der har overskredet 60 Aar, er Ægteskabssandsynligheden svunden ind til et Minimum, som slet ingen Rolle spiller. I Tallet paa Ugifte over 60 Aar har man en langt bedre Maalestok, og benyttes den, viser det sig, at Frankrig styrtes ned fra det høje Ægteskabsstandpunkt, som dette Land syntes at indtage, naar en mindre korrekt Maalestok for Ægteskabshypothese benyttes, og det bliver derimod de tre nordiske Riger, der komme til at indtage første Plads. Af hvert 1,000 Mænd eller Kvinder i en Alder af 60 Aar var nemlig Antallet af Ugifte følgende:

	Md.	Kv.	bg. Kj.
Danmark	62	95	80
Sverig	65	102	86
Norge	72	110	92
England	84	104	95
Frankrig	84	106	95
Kanada	88	104	95
Tyskland.....	87	118	103
Italien.....	106	108	107
Holland.....	101	129	116
Irland.....	109	140	126
Schweiz.....	135	167	151
Belgien.....	143	161	152
Skotland.....	118	205	168
Gjennemsnitl.	92	116	104

Saaledes opfattet er Tallet paa Ugifte o: paa Personer, der ikke ere gifte og ejheller have nogen rimelig Udsigt til at blive det, lavest i Danmark. At dette Tal er lavt, er i og for sig et socialt Gode.

9.

Befolkningens Fødesteder.

Af de 972,832 Mænd og 1,007,427 Kvinder, der den 1ste Februar 1880 taltes i Kongeriget Danmark var:

939,270 Mænd og 976,903 Kv. fødte i Kongeriget	
472 — — 618 — —	i de danske Bilande og Kolonier
1,288 — — 1,535 — —	i Norge
11,186 — — 12,964 — —	i Sverig
12,092 — — 9,921 — —	i Slesvig
6,881 — — 4,264 — —	i øvr. Tyskland
1,158 — — 845 — —	i andre frem. Lande
485 — — 377 — —	ikke opgivet hvor.

Fødte i Udlandet vare saaledes 62,134 Personer eller lidt over 3 pCt. af Folketallet (i 1870 derimod kun noget under 3 pCt.) Af Svenskere taltes 24,150: Indvandringen af svenske Tyender var i 1870—80 meget betydelig. Efter dem fulgte Slesvigere (især i Jylland), Tyskere og Nordmænd. Af de 2,003 Personer fra andre fremmede Lande vare:

386	fra Rusland
127	— Schweiz
75	— Nederlandene
459	— Storbritannien og Irland
24	— Belgien
138	— Frankrig
14	— Spanien
4	— Portugal
78	— Italien
182	— Østrig-Ungarn
3	— Grækenland
512	— ikke-evropæiske Lande
1	født paa Havet.

Af de 512 fra ikke-evropæiske Lande vare 361 fra Amerika, 87 fra Asien, 28 fra Afrika, 21 fra Avstralien og 15 fra ikke-angivne Lande. (Af Danske levede der i Nordamerikas Forenede Stater i 1880 64,196, i Slesvig og Holsten 18,723 og i det øvrige Tyskland 1,640 samt i Norge [i 1870] 1,925).

Som venteligt var, ere Udlænderne forholdsvis talrigst i Hovedstaden, medens Landbefolkningen er næsten ublandet dansk. Forholdet var nemlig det, at

af Københavns Befolkning var 7,96 pCt. Udlænderne
- Prov.-Kbsternes — — 4,61 — —
- Landdistrikternes — — 2,10 — —

Næsten hele den paa Landet levende Befolkning er ogsaa af Fødsel Landboere, hvorimod kun noget over Halvdelen af den i København og i Kjøbstæderne levende Befolkning er født henholdsvis i København og i Kjøbstæderne. Af 100 danskfødte Indbyggere

	levende i		
	København	Prov.-Kbst.	Landdistr.
var fødte i København....	59,20	3,80	1,95
— — i Prov.-Kbst.	16,12	57,29	3,46
— — i Landdistr.	24,68	38,91	94,59

Ved de tidligere Folketællinger var Forholdstallet af de i snævrere Forstand Indfødte — 3: de Indbyggere, der havde Fødested i samme Landsdel, hvor de levede ved Tællingen — adskilligt større.

Vi anføre endvidere følgende Forholdstal for 1880:

af 100 Pers.	levede i		
fødte i	Kbhvn.	Prov.-Kbst.	Landdistr.
København....	77,07	6,14	16,79
Prov.-Kbst.	14,64	64,62	20,74
Landdistr.	3,54	6,93	89,53

Af 100 danskfødte Indbyggere var 54,30 fødte paa selve Stedet, hvor de fandtes ved Folketællingen, 28,65 i dets umiddelbare Nærhed, 13,73 fjærnere, men dog i samme Hoved-Landsdel og 3,12 i den anden Hoved-Landsdel (Øerne resp. Jylland.)

En Sammenligning med andre Lande turde udvise, at Danmark dog ikke har en saa ganske ringe Udlændinge-Procent, en betydelig større end de fleste Lande. Ganske vist er af de 3,16 pCt. Udlændinge i Danmark 1,12 pCt Slesvigere; men trækker man den fra, bliver der dog altid tilbage 2,04 pCt. andre Udlændinge, nemlig 0,14 fra Norge, 1,23 pCt. fra Sverige, 0,57 pCt. fra det egentlige Tyskland og 0,10 pCt. fra andre fremmede Lande. I Norge udgjorde Udlændingerne (i 1875) knap 2 pCt., i Grækenland og Holland mellem 1 og 2, i Tyskland (i 1880) knap 1, i Ungarn $\frac{1}{2}$, i Italien $\frac{1}{3}$, i Sverige mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$, i Spanien knap $\frac{1}{4}$. I Belgien er der omtrent 2, og i Frankrig lidt over $2\frac{1}{2}$ pCt. Udlændinge. I Schweiz er Procenten betydeligt højere, nemlig omtrent 7, og i Amerikas Forenede Stater endog 13. Af England og Wales c. 22,7 Mill. Indb. (i 1871) var lidt over 95 pCt. fødte i England og Wales, 1 pCt. i Skotland, 2 pCt. i Irland, $\frac{1}{10}$ pCt. paa de britiske Øer, $\frac{1}{3}$ pCt. i de engelske Kolonier og lidt over $\frac{1}{2}$ pCt. i Udlandet.

10.

Trossamfund i Danmark og andre Lande.

Statistiken mægter ikke at skaffe os Oplysning om Befolkningens Religiositet. Statistiken maa holde sig til visse ydre Fremtoninger, der ikke staa i noget sikkert Forhold til Befolkningens indre religiøse Overbevisninger. Det ydre Forhold, der springer mest i Øjnene, er Befolkningens Gruppering i Trossamfund. Naar Folketællingsskemaerne indeholde en Rubrik med Overskriften »Trosbekjendelse«, maa herved tænkes paa »Trossamfund«; thi det vilde være uberettiget og unyttigt, om man søgte at faa Folk til paa Folketællingsskemaerne at »bekjende« deres virkelige Tro. Oplysninger om, hvilke Trossamfund Befolkningen formelt er

indordnet under, have — skjønt ikke sigende Noget om Befolkningens Religiøsitet — deres Værd, især naar Individerne ifølge frit Valg have sluttet sig til det Trossamfund, de høre under. Som bekjendt er det fri Valg paa dette Omraade under rolige Forhold, uden særlige religiøse Bevægelser, imidlertid en stor Undtagelse. Næsten for os Alle bestemmer Fødslen, til hvilket Trossamfund vi skulle høre. »Ingen Side af vort sociale Liv, særlig under dets nuværende friere Udvikling, er i den Grad behersket af et ydre givet Moment som vort Konfessionsforhold. Ganske vist opdrages Bondesønnen oftest til Bonde, og Haandværkersønnen bliver ofte Haandværker, men uendeligt hyppigere sker det dog, at en Bondesøn bliver Haandværker, Embedsmand, Videnskabsmand, end at Katholikens Søn bliver Protestant og Protestantens Katholik.» (G. Mayr). Alligevel har det, hvad Moralstatistikken udviser — sin Betydning at erfare, hvorledes Befolkningen er fordelt mellem Trossamfund.

Man antager, at knap en Tredjedel af Menneskeheden bekjender sig til Kristendommen, og at Protestanterne atter udgjøre omtrent en Fjerdedel af de Kristne, idet man opstiller følgende Beregning:

Kristne:		Ikke-Kristne:	
Katholiker.....	c. 200 Mill.	Muhamedaner...	c. 100 Mill.
Græsk-Kath.....	c. 80 —	Jøder.....	7 —
Protestanter....	c. 120 —	Buddhister.....	500 —
andre Kristne...	c. 15 —	Hinduer.....	200 —
		Hedninger.....	200 —

De tre sidste Tal ere dog meget usikre. Med runde Tal kan man vel sige: 400 Mill. Kristne, 1,000 Mill. Ikke-Kristne.

Paa Færøerne er Trosenheden omtrent saa fuldstændig som muligt, idet kun en eneste (en Methodist) af Øernes Beboere i 1880 var Ikke-Lutheraner. (Paa Island 12 Dissenter, i Grønland i de fire herrnhutiske Menigheder 1,503 Medlemmer, af de dansk-vestindiske Øers Befolkning derimod kun 14 pCt. Lutheraner ligeoverfor 34 pCt. Engelsk-Episkopale, 30 pCt. Rom.-Katholske, 17 pCt. Mæhriske Brødre og 5 pCt. Methodister, Reformerte, Jøder m. Fl.) Overhovedet er den danske Befolkning i konfessionel Henseende kun lidet blandet. Af Danmarks Befolkning var i 1880 nemlig 99,1 pCt. (nøjagtigt 991,9 p. Mille) Lutheranere, knap 1 pCt.

(eller 8,22 p. Mille) altsaa afvigende. Denne lille Rest var spredt over en stor Mængde af religiøse Samfund og Sekter (og »Meninger«). Der var f. Ex. 1 »Menno-nit«, 1 »Evangelist«, 1 der henhørte sig under Betegn-elsen »De tre Trosartikler«, 1 der tilhørte »Kristelig Sekt af Gud ubenævnt«, 2 »Josefiter«, 8 henhørende til »Jesus af Nazareths Sekt«, 10 »Bibeltroende«, 15 »fri Kristne«, 33 »Protestanter«, 75 bekjendende »Kristi Disciples Tro«, 164 »Adventister«. Fremdeles var der 8 Muhamedanere, 10 Svedenborgianere, 15 Græsk-Katholske, 21 Presbyterianere, 60 hørende til Brødre-menigheden, 117 Kvækere og 125 Engelsk-Episkopale.

Kun otte Samfund talte over 200 Medlemmer, nemlig:

747	Methodister
1,036	Apostol.-Katholske (Irvingianere)
1,363	Reformerte
1,722	Mormoner
2,985	Rom.-Katholske
3,687	Baptister
3,946	Mosaiter
1,962,732	Lutheranere.

Med Hensyn til disse forskellige Kategorier, an-føre vi Følgende: Methodisternes Tal er taget betydeligt til: i 1860, 1870 og 1880 henholdsvis 42, 260 og 747 Methodister i Danmark. Irvingianerne (ikke-aner-kjendt Samfund) steg fra 0 i 1850 til 202 i 1860, 349 i 1870 og 1,036 i 1880. De Reformertes Tal har i den sidste Menneskealder svinget frem og tilbage. — Mormonernes har været aftagende. De Romersk-Katholskes derimod siden 1850 (Religionsfrihedens Indtræden) paafaldende stærkt stigende, nemlig fra 724 i 1850 til 2,985 i 1880. Ligeledes Baptisternes (ikke anerkjendt) fra 724 i 1850 til 3687 i 1880. Jødernes har i den sidste Menneskealder holdt sig omtrent uforandret lidt over eller lidt under 4,000; men da hele Folkemængden samtidigt er voxet stærkt, ere deres Forholdstal taget af, nemlig fra 2,00 p. Mille i 1840 til 2,00 p. M. i 1880. Jøderne findes især i Kjøbenhavn, næsten slet ikke paa Landet. Det Samme gjælder om Katholikerne. Overhovedet ere de afvigende Samfund yderst svagt repræsenterede paa Landet, hvor 995 p. M. af Befolkningen er luthersk, medens det tilsvarende Promilletal i Kjøbstæderne er 985, og i

Kjøbenhavn endog kun 974. Af Baptister findes der dog nogle flere paa Landet, og Mormonerne findes især i Provinskjøbstæderne. Ved Jøderne er endnu at bemærke den ganske ejendommelige Aldersfordeling. Medens af hele Folkemængden 42,8 pCt. er under 20 Aar og 9,6 pCt. over 60 Aar, ere de tilsvarende Procenttal for Jøderne resp. 31,8 og 17,4 pCt.

Endnu maa nævnes en Gruppe: Personerne »uden positiv Religion«. Af saadanne angaves der at være:

i Aarene 1850,	1860,	1870	og	1880
2,	12,	63,	og	1074.

Af dette sidste Tal (hvoraf fire Femtedele af Mandkjøn) fandtes en forholdsvis stor Del i Kjøbenhavn. I Kjøbenhavn angaves nemlig 1,74 p. M. at være uden positiv Religion, medens i Købstæderne kun 0,65 p. M. og paa Landet endog kun 0,33, i hele Riget 0,55 p. M. vare uden positiv Religion. De fleste af disse Personer vare i Alderen 20—40 Aar, men Repræsentanter havde de »Religionsløse« dog i alle Aldersklasser, de yngste saavel som de højeste. De angivne Promilletal ere ganske vist meget smaa, men i Sammenligning med 1870 ere de dog saa høje, at man maa antage, at adskillige (især Arbejdere) have misforstaaet Betydningen af Folketællingsskemaernes Spørgsmaal om »Trosbekjendelsen«, og have i den paagjældende Rubrik givet deres religiøse Anskuelse Udtryk gennem Betegnelser som »Fritænker«, »Atheist«, »ingen positiv Tro« eller Lign., i Stedet for at opgive, at de dog juridisk set høre til Folkekirken. Tallet »1,074« er saaledes ikke meget sigende: det oplyser paa den ene Side ikke, hvormange der har meldt sig ud af Folkekirken, og det giver paa den anden Side slet ikke nogen Forestilling om Mængden af Personer, der virkeligt er »uden positiv Religion«.

Som vi altsaa have set er Tallet paa Romersk-Katholske, Methodister, Baptister, Irvingianere, Personer »uden positiv Religion« m. fl. Dissenter steget betydeligt i den sidste Menneskealder navnlig siden Religionsfrihedens Indtræden i 1850. Tilvæksten har her været saa stærk, at — trods Folkemængdens samtidige betydelige Stigen — udgjøre Dissenterne nu en betydelig større Andel af Befolkningen end tidligere: i 1850 nemlig

kun 4,38 p. M., i 1880 derimod 8,82 p. M. En lignende Bevægelse findes i de fleste andre Lande, forsaavidt de overhovedet ere tilgængeligt for Kulturstrømninger. Og navnlig gjør denne religionsblandende Bevægelse sig gjældende i de store Byer, der netop ved Sammenblandingen af forskjellige Konfessioner blive den religiøse Tolerances Arnesteder. Ogsaa i rolige Tider gaar der altsaa en Bevægelse for sig, og det i en ganske bestemt Retning; men forholdsvis maa den dog betegnes som svag og langsom, og kun i de store Reformations- eller Revolutionsperioder voxer Bevægelsen op til store Dimensioner.

Er Danmark et kun lidet religionsblandet Land, saa er Religionsenheden dog endnu langt stærkere i Norge, hvor (i 1875) kun 4 p. M. af Befolkningen ikke tilhørte Statskirken. Blandt Dissenterne (7,180) var den forholdsvis største Del Methodister (2,775). Af Jøder fandtes kun — 25. Endnu renere er Sverig: ikke engang 2 p. M. Dissenter fandtes der, deriblandt flest Baptister, og efter den 1,836 Jøder (i 1870). Men i begge disse Lande er, ligesom i Danmark, Dissenternes Tal i Stigen.

Blandt de protestantiske Lande ere de tre nordiske Riger altsaa næsten ublandede. Blandt de katolske kunne som omtrent ublandede nævnes: Portugal og Spanien (c. 10,000 Protestanter og c. 5,000 Jøder) i første Række; dernæst Italien (60,000 Protestanter, 35,000 Jøder og c. 50,000 andre Dissenter) og Frankrig (henved $\frac{1}{2}$ Mill. Calvinister og 0,1 Mill. andre Protestanter, 50,000 Jøder og c. 0,4 Mill. andre Dissenter) og Belgien (15,000 Protestanter, 3,000 Jøder). Blandt de græske: Serbien (6,000 Muhamedanere, 4,000 Katholiker og 2,000 Jøder) og Grækenland (c. 13,000 forskj. Kristne, c. 3,000 Jøder). I de andre Lande ere Forholdene derimod ganske anderledes brogede:

I det tyske Rige er Forholdet: 63 pCt. evangeliske Kristne (c. 28 Millioner), 36 pCt. Katholiker (16 Mill.), 1,2 pCt. Jøder (c. over $\frac{1}{2}$ Million). Men de enkelte tyske Stater afvige meget fra hverandre: Der findes saaledes

	evang. Kristne	Kathol.	Jøder
i Bremen.....	65	34	1,3 pCt.
- Bayern	28	71	1,0 —
- Sachsen.....	97	2,4	0,2 —

	evang. Kristne	Kathol.	Jøder
i Württemberg	69	30	0,7 pCt.
- Baden.....	35	63	1,7 —
- Hessen.....	68	29	2,9 —
- Mecklenb.-Schwerin.....	99	0,4	0,5 —
- Oldenburg.....	77	22	0,5 —
- Elsass-Lothringen.....	19	77	2,5 —

De andre tyske Stater ere næsten rent evangeliske. Af de preussiske Provinser ere Brandenburg, Pommern, Sachsen og Slesvig-Holsten ligeledes næsten udelukkende evangeliske, medens Østpreussen og Hannover have omtrent 13 pCt. Katholiker; i Vestpreussen, Posen, Schlesien og Westfalen er noget over Halvdelen Katholiker, i Rhinlandet endog 72 pCt. Det er unægtelig betydelige Forskjelligheder. Af de 560,000 Jøder, der findes i det tyske Rige, leve i Preussen 364,000 (deraf 54,000 i Berlin, 57,000 i Posen, 53,000 i Schlesien, 44,000 i Rhinlandet, 41,000 i Hessen-Nassau osv.), i Bayern 54,000, i Elsass-Lothringen 40,000, i Baden 27,000, i Hessen 27,000, i Hamborg 16,000.

I Østrig findes 18 Mill. Rom.-Katholiker, $2\frac{1}{2}$ Mill. Græsk-Katholske (i Galizien), 1 Mill. Jøder (deraf betydeligt over Halvdelen alene i Galizien), 0,4 Mill. Protestanter (især i Böhmen, Mähren, Schlesien og Galizien). I Ungarn findes $6\frac{1}{2}$ Mill. Rom.-Katholske, $1\frac{1}{2}$ Mill. Græsk-Katholske, 2 Mill. af græsk-orientalsk Kirke, 2 Mill. Calvinister, 1 Mill. Evangeliske, 0,6 Mill. Jøder og endnu adskillige Bekjendelser.

I Rumænien antager man, at der lever 400,000 Jøder, noget over 100,000 Rom.-Katholske, $4\frac{1}{2}$ Mill. Græsk-Katholske, desforuden nogle Protestanter, Armenier og Muhamedaner.

I det europæiske Tyrki er der maaske en 3 Mill. Grækere, et lignende Tal Muhamedanere, c. 200,000 Rom.-Katholske, 100,000 Jøder, nogle Protestanter, Armeniere osv.

I Rusland maaske henved 60 Mill. Græsk Kirke, 7 Mill. Katholiker, 6 Mill. Muhamedanere, 4 Mill. Protestanter, $2\frac{1}{2}$ Mill. Jøder.

I Schweiz 1,7 Mill. Protestanter, 1,2 Mill. Katholiker, 7400 Jøder. Imellem de enkelte Kantoner er der overordenligt store Differencer: medens i Tessin, Unterwalden nid d. W. og Wallis over 99 pCt. er Katholiker, findes der i Appenzell Ausser Rhoden, Waadt og Zürich ikke 10 pCt. Katholiker. I Genf er paa det

Nærmeste den halve Befolkning protestantisk (knap). den halve katholsk (rigelig). Zug, Appenzell Inner-Rhoden. Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden ob d. W. have mellem 94 og 98 pCt. Katholiker. De andre Kantoner staa mellem disse Yderpunkter. Det folkerigeste Kanton, Bern, har 87 pCt. Protestanter og 12 pCt. Katholiker.

I Holland findes $2\frac{1}{2}$ Mill. Protestanter, $1\frac{1}{2}$ Mill. Katholiker og 82,000 Jøder.

I England antager man, at der lever henved 18 Mill. af den engelske Statskirke, 4 Mill. protestant. Dissenter, 1 Mill. Katholiker og 39,000 Jøder; i Irland 4 Mill. Katholiker, noget over $\frac{1}{2}$ Mill. af den engelske Statskirke, $\frac{1}{2}$ Mill. Presbyterianere, 50,000 Methodister, 450 Jøder og c. 40,000 af diverse Bekjendelser. I Skotland $1\frac{1}{2}$ Mill. af den skotske Kirke, $1\frac{1}{2}$ Mill. protestantiske Dissenter, $\frac{1}{3}$ Mill. Katholiker 73,000 af den eng. Statskirke og 6000 Jøder.

11.

Abnorme Individuer i Danmark.

D. 1. Fbr. 1880 taltes i Kongeriget:

	Mdkj.	Kvkj.	Ialt
Døvtumme...	670	578	1,248
Døve.....	250	308	558
Blinde	612	682	1,294
Idioter	7,428	1,196	2,624
Sindssyge	1,494	1,794	3,288

Herved er imidlertid at bemærke, at blandt Landets abnorme Individuer var der nogle, der egenlig hørte hjemme i to eller flere af de ovenanførte Underafdelinger. En enkelt Person var saaledes ikke blot sindssyg, men tillige blind og døvtum; et Par Stykker vare ikke blot døvtumme, men ogsaa blinde og Idioter; lidt flere vare døvtumme og Idioter eller døvtumme og blinde osv. Men det drejer sig her kun om yderst smaa Tal, og for ikke at faa det samme Individ mere end én Gang med i Opgjørelsen, er det kun henført under den

Art af Abnormitet, der maatte antages at være den væsenlige eller oprindelige.

12.

Befolkningens Fordeling mellem Næringsveje.

Det egenlige Danmarks Befolkning fordeltes d. 1. Fbr. 1880 saaledes mellem de forskjellige Næringsveje:
Af 1000 Indbyggere var

Immaterielle Frembringere	66,9
Pensionister o. L.	9,5
Kapitalister (o: Folk, som leve af deres Midler)	13,0
Jordbrugere	469,8
Søfarende og Fiskere	27,4
Industridrivende	229,2
Handlende	68,2
Daglejere og Arbejdsmænd	88,6
Portnere og Bude m. m. (i Kbhvn.)	1,6
Tyender uden fast Tjeneste	2,4
Uden bestemt Næring	6,7
Patienter paa Sindssygeanstalter	1,0
Almissenydende	14,9
I Straffeanstalter og Fængsler	0,8

Til de forskjellige Underafdelinger af materielle Frembringere — Befolkningens store Hovedmasse — skulle vi i følgende Afsnit komme tilbage. Derimod nævne vi her Underafdelingerne af »immaterielle Frembringere«. De 66,9 p. M., som de »immaterielle Frembringere« ialt omfattede, fordeltes saaledes:

Civile Embedsmænd	8,3
Sammes private Medhjælpere	1,4
Gejstlige Embedsmænd	4,5
Lærere	13,5
Fast ansatte i underordnede Poster	21,1
Officerer og militære Embedsmænd	
a. ved Hæren	1,9
b. ved Flaaden	0,2
De militære Underklasser	
a. ved Hæren	5,1
b. ved Flaaden	0,5
Sagførere, Læger, Ingeniører m. fl.	6,2
Private Videnskabsm., Literater, Journalister, Kunstnere m. fl.	4,4

Selvfølgelig er Fordelingen mellem Næringsveje meget forskjellig i Kjøbenhavn fra, hvad den er i Kjøbstæderne og i Landdistrikterne. Der levede saaledes følgende Promilletal af

	i Kbhvn.	Prov.-Kbst.	Landd.
immaterielle Frembringere	130,4	123,4	45,7
Pensionister	34,9	16,4	4,9
Kapitalister.....	36,5	28,7	6,2
Jordbrugere	7,6	44,5	626,8
Søfarende og Fiskere.....	19,3	48,1	24,7
Industridrivende.....	395,7	389,9	171,2
Handlende.....	194,9	179,8	26,1
Daglejere og Arbejdsmænd....	115,3	138,1	74,7
Tyende uden fast Tjeneste....	11,7	3,9	0,6
Uden bestemt Næring	30,4	10,8	2,1
Almissenydende	8,9	11,8	16,5

Af den færøiske og af den islandske Befolkning var resp. 487 og 732 p. M. Jordbrugere, 315 og 120 p. M. Sønæringsdrivende, 76 og 21 p. M. Industridrivende, 52 og 17 p. M. Handlende. — De indfødte Grønlændere, der have selvstændigt nationalt Erhverv, ere næsten alle enten Fangere eller Fiskere; derhos nogle faa Garnbrugere og Jægere. — Af de dansk-vestindiske Øers Befolkning levede 326 p. M. af Jordbrug, 55 p. M. af Søen, 219 p. M. af Industrien, 86 p. M. af Handel og 196 p. M. som Daglejere, Arbejdsmænd og Tyende uden fast Tjeneste.

Den Del af Befolkningsstatistiken, der vedrører Befolkningens Fordeling mellem Næringsveje, skulde give et Bidrag til Belysning af den økonomiske Virksomhed, der foregaar i Landet. Men dette Bidrags Værdi forringes betydeligt derved, at det ofte maa afgjøres ikke blot ved et Skjøn, men ved et meget usikkert Skjøn, om de enkelte Individder skulde henføres til den ene eller til den anden Erhvervskategori, — selvfølgelig kan hver Enkelt kun blive opført under én Kategori, uagtet han maaske, hvad jo saa ofte er Tilfældet, har flere Erhverv. Skjønnets kan imidlertid være forskjelligt paa forskjellige

Steder og til forskellige Tider. Naar det saaledes ses, at Rubrikerne «Jordbrugere», «Industridrivende» og «Handlende» nu omfatte en større Promille end tidligere, kan dette være begrundet i, at man f. Ex. med Hensyn til Klassen «Daglejere og Arbejdsmænd» nu har skjønnnet anderledes end tidligere, nu mere end tidligere har sørget for, at den kun kom til at omfatte Arbejdere, som man ikke vidste at anbringe under Jordbruger-, Industri- og Handelsgrupperne. Ved Opgivelsen paa Folketællingslisterne «intet Erhverv» er det ofte vanskeligt at skønne, om derved skal forstaaes, at Vedkommende lever af sine Midler, er «Kapitalist», eller om han falder Andre til Byrde. Paa Folketællingslisterne anføres ofte i Næringsvejrubriken Noget, der kun er en Titel, hvorimod det virkelige Erhverv ikke omtales. Eller Angivelsen er holdt i saa stor Almindelighed, at den bliver temmelig intetsigende. Eller visse Forhold, f. Ex. Forsørgelse ved Fattigvæsenet, forties. Saaledes opstaar der Vanskeligheder, der gjør denne Del af Befolkningsstatistiken til en af de mindst oplysende. Særligt træde disse frem, naar man forsøger paa Sammenligninger med andre Tider og andre Lande. I de forskellige Lande bruges Klassifikationer, der ere byggede paa højst forskellige Synsmaader. Her bliver Sammenligninger da i høj Grad risikable.